

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Barbora Gomolová

Humor v díle Josefa Jaroslava Langera

Olomouc 2018

vedoucí práce: Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Humor v díle Josefa Jaroslava Langer“
vypracovala samostatně, a to s využitím veškeré uvedené literatury.

V Olomouci dne .....

Podpis .....

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Danielu Jakubičkovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky během tvorby této bakalářské práce.

OBSAH

Úvod.....	5
1 Humor a jeho podoba.....	6
2 Literárně historický kontext doby národního obrození.....	7
3 Humor a satira v obrozenecké literatuře do konce 1. poloviny 19. století	11
4 Život Josefa Jaroslava Langerera.....	17
5 Charakteristika tvorby Josefa Jaroslava Langerera.....	22
6 Interpretace a analýza vybraných témat a motivů v díle <i>Den v Kocourkově</i>	29
Závěr	40
Použitá literatura a zdroje.....	41
Anotace	45

Úvod

Předmětem bakalářské práce je přiblížení tvorby autora Josefa Jaroslava Langera, jakožto významného představitele satirické a humoristické tvorby české literatury 1. poloviny 19. století. Josef Jaroslav Langer je jedním z autorů české literatury, kteří stáli u zrodu humoru a satiry v naší zemi. Zároveň ale také patří k autorům, kteří jsou již téměř zapomenuti. Nicméně, byl to například Karel Havlíček Borovský, jeden z nejpřednějších a nejvýznamnějších satiriků českého národního obrození, který stavěl na počátcích satirické tvorby Josefa Jaroslava Langera. Cílem práce je tedy zařazení autora do kontextu literatury a zvláště jeho vliv na její další vývoj.

Nejprve si řekneme něco málo o teoretické stránce humoru, zejména tedy v podobě, v jaké se s ním setkáváme v době národního obrození a zároveň nastíníme literárně historickou situaci. Dále se podíváme, jakým způsobem a u jakých autorů se vyvíjel humor a satira v obrozenecké literatuře. Teorii jsou podloženy konkrétními ukázkami dalších autorů. V následující kapitole se podíváme na život a tvorbu výše zmíněného autora, konkrétně se zaměříme na 30. léta 19. století. Na závěr si všechny informace aplikujeme na rozbor vybraného Langerova díla *Den v Kocourkově*.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala z velké části kvůli dílu *Den v Kocourkově*. Při prvním čtení mě oslovil Langerův humor a fakt, že prakticky vše, o čem píše, má skrytý význam. Jednalo se o kritiku tehdejší společnosti, avšak forma (bohužel ne originální) a smysl pro vyprávění vtáhnou člověka do děje i bez větších znalostí literárních souvislostí. Dílo vzniklo v době, kdy se poprvé utlačovaný český národ začíná vymaňovat z cizích vlivů a začíná budovat společnou českou (nejenom) literaturu, ale i společnost.

V závěru práce bychom měli dojít k zjištění, že jistá témata, kterými se zabývali autoři již před národním obrozením, budou aktuální vždy. Mluvíme převážně o společnosti a o lidech, jejich povahách, jelikož hybatelem věcí je právě člověk. I když Langerova tvorba nebyla natolik vytříbená, určitě byla čtivá a prostému člověku bližší.

1 Humor a jeho podoba

Humor byl, je a bude neodmyslitelnou součástí našeho každodenního života. Jeho počátky bychom mohli hledat zejména v hospodách, na venkově, ale i ve městech. Formy humoru se v průběhu času dále rozvíjely a formovaly. V národním obrození, zejména tedy ve třetí fázi dochází ke značnému vývoji české literatury a s ním také přichází nové humoristické prvky, které se v literatuře uplatňují.

Bylo by složité najít pouze jednu ustálenou definici, co to humor vlastně je, jelikož existuje právě tolik definic, kolik je možno nalézt jeho charakteristických rysů.¹ Navíc, osobní vkus je nezbytný aspekt humoru, takže je nepravděpodobné, že se dva lidé shodnou v jeho hodnocení.² V širším neboli obecném pojetí je humor „jedna z forem → komična, jejíž doménou je úsměvné a chápaní hodnocení směšné situace nebo objektu, oproti adresné a výsměšné → satire.“³

Satiru, „původně posměšná báseň, kritická k společenským i osobním lidským nedostatkům“, nyní chápeme i jako nástroj prozaických, popřípadě dramatických děl. Pokud se taková satira zaměřuje na konkrétní osobu, nazýváme ji paskvilem nebo invektivou.⁴ V devatenáctém století se takový druh satiry ještě nevyskytoval a ani by nemohl být pěstován.

Dalším žánrem, který je nutno v souvislosti s humorem zmínit, je parodie. V literatuře se objevuje hlavně jako karikatura daného literárního díla, která udává do konfrontace prvky parodovaného díla s prvky parodujícího díla.⁵ Pokud se autor rozhodne pro satirickou tvorbu za využití prostředků parodie, výsledkem pak je pouze obrácení prvků díla, které je parodované, nesnaží se však o nějakou nápravu oněch parodovaných vlastností.

Ironie spíše plní funkci prostředku humoru nebo případně i satiry, samotná ironie totiž komická být nemusí.⁶ Pokud ji autoři využívají, záměrně vytváří text, ve kterém se tvrdí jedna věc, ale myšlenka v ní obsažená je však opačná. Ironie může podle své síly a záměru přecházet v cynismus nebo v ještě vyostřenější sarkasmus.

---

¹ PIRANDELLO, Luigi. *Humor*. Přeložil Alice FLEMROVÁ. Praha: Havran, 2006, str. 125

² ROSS, Alison. *The language of humour*. London: Routledge, 1998, x, str. 4

³ *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Editor Štěpán VLAŠIN. Praha: Československý spisovatel, 1984, str. 140.

⁴ tamtéž, str. 335

⁵ tamtéž, str. 265

⁶ BORECKÝ, Vladimír. *Teorie komiky*. Praha: Hynek, 2000, str. 30

2 Literárně historický kontext doby národního obrození

V následujících kapitolách se budeme věnovat době, ve které Langer tvořil. Pro lepší porozumění jeho tvorbě je třeba nastínit i předcházející období a zároveň zmínit období, které on a jeho tvorba později ovlivnili.

Jiří Brabec ve svých *Dějínách české literatury* rozděluje literaturu národního obrození do čtyř období:

1. *literatura v době absolutistických reforem a vzniku národního hnutí (70. léta 18. století - 1805)*
2. *literatura v období napoleonských válek a reakčního absolutismu po vídeňském kongresu (1806 - 1830)*
3. *literatura v období vzniku a rozvoje revolučních sil v letech 1830 – 1848*
4. *literatura v období revoluce v roce 1848 a v období dočasného potlačení jejího výsledku v letech padesátých⁷*

Arne Novák ve *Stručných dějínách literatury české* dělí literaturu národního obrození pouze na dvě období, a to na *literaturu národního obrození (od r. 1774 do r. 1859)* a *literaturu obrozeného národa (od r. 1860 do našich dnů)*.⁸ V rámci prvního období pak rozlišuje vliv osvícenství (1774 – 1815), klasicismu (1815 – 1830), starší romantiky (1830 – 1848) a pozdní romantiky (1848 – 1859).

„Národním obrozením českým rozumíme velké dějinné hnutí v poslední čtvrtině stol. XVIII. a hlavně v celém věku XIX., které v oblasti nejprve jazykové, brzy však také literární, ale nato i ve filosofii a umění a nejpozději v politice a ruchu hospodářském zasahuje postupně všechny vrstvy národa.“⁹

Toto období bylo velmi důležité nejen pro vývoj české literatury, ale také i pro vývoj a formování české společnosti jako takové. Je to právě literatura, která umožňuje zobrazovat a zejména také vyjadřovat potřeby společnosti, sdělovat aktuální problémy a tím je dostat na takovou úroveň, aby byly schopny lid aktivizovat a seskupit jej ve snaze o lepší budoucnost. *„Je nesporné, že život jedinců i společnosti v celé rozloze jejich*

---

⁷ BRABEC, Jiří, Karel DVOŘÁK, Rudolf HAVEL, et al. Dějiny české literatury. [Díl] 2, Literatura národního obrození. Editor Jan MUKAŘOVSKÝ, editor Felix VODIČKA. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, str. 9

⁸ NOVÁK, Arne, Antonín GRUND a Rudolf HAVEL. *Stručné dějiny literatury české: zkrácené znění podle 4. vyd. Přehledných dějin literatury české*. Editor Antonín GRUND, editor Rudolf HAVEL. Olomouc: R. Promberger, 1946, str. 121

⁹ tamtéž, str. 122

potřeb, v celé složitosti třídních zájmů, v celé specifčnosti dané historické situace klade požadavky na literární tvorbu, že požaduje od ní díla, která by umožnila prostřednictvím uměleckého obrazu poznávat, vyjadřovat i prožívat celý obsah životní skutečnosti i životních ideálů a která by umožňovala jedincům i společnosti orientovat se v životní praxi.“¹⁰ Literatura je tak odrazem dané společnosti, jejích problémů a vztahů mezi jednotlivci i skupinami v určitém časovém období.

V souvislosti s českým národním obrozením mluvíme především o boji utlačovaného českého národa proti feudální moci. S měnicí se feudální společností a s nástupem císaře Josefa II. se začíná prosazovat i nová literární tvorba, která byla až do této doby zcela utlumena a zaostávala za ostatními zeměmi. Nyní se dostává do popředí nutnost zobrazit problémy obyčejného člověka. Můžeme říci, že se národní obrození neslo zpočátku v duchu lidovém, jelikož prvotní snahy o povzbuzení českého národa se opíraly právě o venkovský život.

Nejdříve však bylo zapotřebí reformovat český jazyk. Čeština nebyla zařazena mezi jazyky úřední, protože česky se mluvilo hlavně na venkově. Veškerá umělecká literatura byla tedy psána převážně německy. Z osobností, které se zasloužily o reformu českého jazyka, byl například Josef Dobrovský (z jeho tvorby například *Zevrubná mluvnice jazyka českého* nebo *Německo-český slovník*) a Josef Jungmann.

Dalším předpokladem pro budování literárního života bylo povznést českou tradici, tedy historii a kulturu. „*Historismus umožňoval mladé buržoazní inteligenci nalézt v minulosti nebo si do ní promítnout ideál, který byl v reálné přítomnosti nedostupný.*“¹¹ V této etapě národního obrození se setkáváme s tzv. myšlenkou slovanství, která se stává stěžejní pro tvorbu několika obrozeneckých autorů. Nejvýrazněji se projevuje u Kollára v díle *Slávy dcera*. Touha o poukázání na dlouhou literární tradici se u několika autorů později stala spíše kontraproduktivní. Narážíme zde na termín mystifikace neboli „*úmyslné oklamání zdánlivě pravdivou zprávou.*“¹² Jedná se zejména o *Královédvorský* a *Zelenohorský rukopis*, o jejichž pravosti se řadu desítek let vedly spory.

Historickou etapou, ke které se obrozenci často vraceli, bylo husitství. Představovalo boj proti církevní a feudální moci. Hlavním představitelem angažujícím

---

¹⁰ VODIČKA, Felix. *Cesty a cíle obrozenecké literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1958, str. 7

¹¹ ZAPLETAL, Zdeněk. *Literatura národního obrození*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976, str. 55

¹² REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 2., nezměněn. vyd. Voznice: Leda, 2012, str. 398

se v tomto směru, byl František Palacký. „*Psal obraz celých dějin, v nichž ovšem husitství připadlo významné místo, byl to v jeho pojetí hlavní příspěvek českého lidu k dějinám lidskosti.*“¹³

Všechny tyto snahy však ve skutečnosti neodrážely již zmíněné problémy a potřeby společnosti, těm se začal přibližovat až František Ladislav Čelakovský ve své lidové tvorbě. V třicátých letech devatenáctého století se folklor začíná projevovat zejména v pohádce. Jako představitele pohádkového folkloru můžeme uvést například Karla Jaromíra Erbena (jehož pohádkové texty sebral a vydal Václav Tille až po Erbenově smrti). Je důležité zmínit také Boženu Němcovou, jelikož ta popisuje pohádku jako „*mohutný zdroj poučení o lidu a jeho společenských tužbách, jako na zdroj speciálního uměleckého zobrazování, které je lidu blízké a srozumitelné.*“¹⁴ Přínos Němcové v obrozenecké literatuře nezůstává pouze u pohádek. Od těch se postupně přesouvá k novelistice a soustředí se na zobrazování skutečných lidských osudů, zejména u lidí na venkově. S tímto motivem souvisí i Čelakovského ohlasová poezie, která se snažila o co nejpřesnější napodobení lidové tvorby.

Třetí období je pro tuto práci stěžejní (zejména tedy 30. léta), jelikož právě zde se začíná formovat realistické vykreslení společnosti a její demokratické požadavky. „*Nyní šlo o to, aby jazyk a jím vytvářená literární kultura více navazovaly na skutečnost, aby boj jazykový a kulturní přerostl v politický program.*“¹⁵ Do popředí literárního a kulturního života vstupuje nová mladá krev, ke které se řadil i Josef Jaroslav Langer (spolu s Erbenem, Máchou, Sabinou a později i Havlíčkem nebo Němcovou). Na začátku 30. let se začínají formovat i radikálnější myšlenky jednotlivých umělců, kteří jsou ovlivněni zejména listopadovým povstáním v Polsku a francouzskou revolucí. Ovšem v Čechách nemohla být o revoluci ještě ani řeč, chybělo pevné sjednocení lidí a jejich aktivizace.

Zatímco se literatura před třicátým rokem nesla v duchu preromantismu, počátky revolučního myšlení se pak spojují s literárním směrem romantismus, jehož

---

¹³ VODIČKA, Felix. *Cesty a cíle obrozenecké literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1958, str. 51

¹⁴ tamtéž, str. 222

¹⁵ ZAPLETAL, Zdeněk. *Literatura národního obrození*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976, str. 95

zakladatelem nebyl nikdo jiný, než Karel Hynek Mácha. I tohoto autora Langer svou tvorbou inspiroval, především tedy svými selankami.¹⁶

---

¹⁶ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. II. Vydání páté. Editor František SVEJKOVSKÝ, editor Olga SVEJKOVSKÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, str. 499

3 Humor a satira v obrozenecké literatuře do konce 1. poloviny 19. století

Z lidové tvorby v době národního obrození vstupují do literatury nové žánry, například deklamovánky.¹⁷ Autor význačný svou tvorbou deklamovánek je František Jaromír Rubeš (*Deklamovánky a písně*). Je znám také jako vydavatel českého humoristického časopisu *Paleček*. Dalším oblíbeným autorem deklamovánek byl Václav Kliment Klicpera (*Chvála pivečka*). „*Příbuzenství páně Rubešovo s p. J. Langerem záleží však na jejich básnické povaze. ... Langer tepe v satirách, Rubeš baví v obrazech ... - protože Langer co satirik, Rubeš co humorista se zjevuje.*“¹⁸

Ze satirických básníků si můžeme všimnout také básnické skupiny soustředěné kolem Václava Tháma, dokonce i u něj samotného. „*Thám se přitom odvažuje i prvních nasmělých útoků na společenský feudální řád. Módní uznaná poesie je toliko maskou tohoto jeho směřování. A maskovat se takto nebo podobně musela česká poesie ještě dlouho, až do r. 1848, ba i po něm.*“¹⁹

Dalším autorem zabývajícím se parodiemi byl Šebestián Hněvkovský, jehož balady „*byly vlastně parodiemi jarmarečních písní, travestovaly oblíbené strašidelné historie.*“²⁰ Tyto parodie se rychle dostaly do povědomí obyčejných lidí a jeho směšnohrdinská báseň *Děvín* sklidila ve své době velký úspěch. Hněvkovský parodoval stav soudobé společnosti, vysmíval se párům a obecně lidským hodnotám: „*Dlouho v mužském vojsku reka toulavého / dělala, an ptá se po nevěrnici, / každého že prosí zamilovaného, / aby nevěřil nic žádné dívčici, / žeť jsou samá faleš, podvod, lest. / Žvatlala dál o tehdejší pošetilosti, / o zkušené mužské smělosti, / též i jaká čeká na ně čest.*“²¹

Autor, který svým dílem způsobil nemalé pozdvižení ve společnosti, byl František Budislav Veverka se svou skladbou *Tak to chce tento svět!* V ní velmi tvrdě vykročil proti systému vlády Františka I. a jeho příznivců. „*Kdo hubu svou si nechce spálit, / ten musí mlčet nebo chválit, / /:sic jemu dají jed:/. / Tak raděj, lidičky, jen*

¹⁷ SKALIČKA, Jiří. *Humor a satira v obrozenecké [i.e. obrozenecké] literatuře: (přehled za léta 1781-1860)*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1986, str. 21

¹⁸ JUSTL, Vladimír. *Václav Kliment Klicpera*. Praha: Orbis, 1960, str. 42

¹⁹ *Počátky novočeského básnictví*. Editor Karel POLÁK. Praha: Československý spisovatel, 1950, str. 157

²⁰ SKALIČKA, Jiří. *Humor a satira v obrozenecké [i.e. obrozenecké] literatuře*. str. 9

²¹ HNĚVKOVSKÝ, Šebestián. *Děvín: báseň směšnohrdinská : v dvanácti zpěvích* [online]. Praha:

Nákladem J. Otty, 1905 [cit. 2018-04-18]. Dostupné z:

https://archive.org/stream/dvnbbsesmnohr00hvk/dvnbbsesmnohr00hvk_djvu.txt

*mlčte, / a na to nikdy víc nevrčte! / :Tak to chce tento svět! /*²² V ukázce tedy vidíme, že člověku, který s něčím nesouhlasil, ale zároveň nechtěl mít žádné opletačky s úřady, nezbylo nic jiného, než mlčet. I za cenu toho, že by mu to ublížilo. Toto dílo bychom mohli označit za první politickou satiru.

Co se týče divadelní tvorby, popularitu si u prostých lidí získala tzv. lokální fraška. Počátky českého vlasteneckého divadla jsou spjaty s divadelní a dramatickou tvorbou Václava Tháma, především se založením prvního vlasteneckého divadla Boudy. Z autorů bychom mohli zmínit například Prokopa Šedivého. „*Knižně vydal svou úspěšnou lokální frašku Masné krámy aneb Sázení do loterie.*“²³ Hry doplňoval o veršované zpěvy: „*Kdo do loterie nesází, / Spokojenost mu neschází. / My máme samé vády / Muž s ženou dohromady. / Neb stále na to myslíme, / Že jednou vyhrát musíme, / A předc se to nestává, / Žádná z nás nevyhrává. / Dnešní den naději máme, / Že předc terno vděláme,*“²⁴

Na počátku 19. století se do popředí vedle Čelakovského a Kollára dostává i Josef Jungmann, „*který je autorem učebnice literární výchovy a poetiky, nazvané Slovesnost aneb Sbirka příkladů s krátkým pojednáním o slohu. Jungmann v ní věnoval mimořádnou pozornost zvl. problematice satiry, k níž měl blízko i jako začínající autor.*“²⁵ Z jeho vlastní tvorby můžeme zmínit například *Oldřicha a Boženu*: „*Dí ona: Slovu Božena. / A její hled se rděl. / Ta Božena jest má žena! / on zase pověděl. / A zeman volně se smál, / lid v podivu stál. // Ó lovče, netrop, kdoskoli, / si smíchy z prostého, / jsem dívka, veská jakkoli, / však ducha čestného. / Tvůj, Pane, v městě je svět, / tam kvete ti květ. // Hoho! ty děvo, knížeti / květ kde chce rozkvétá, / ty měj mé slovo v paměti, / Bůh zítra více dá. / Stál zeman do země vryt, / má potěchu lid.*“²⁶

V tomto období se však ještě nesetkáváme s tak vytríbenou satirou, jakou nacházíme později například u Karla Havlíčka.

Autorem, který později pochopil, že pro satiru ještě není v literatuře místo, byl František Ladislav Čelakovský, když pronesl známou větu, že na satiru je u nás ještě o

---

²² SKALIČKA, Jiří. *Humor a satira v obrozenecké [i.e. obrozenské] literatuře: (přehled za léta 1781-1860)*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1986, str. 11

²³ tamtéž, str. 17

²⁴ ŠEDIVÝ, Prokop. *Masné krámy aneb: Sázení do Loterie : veselá hra s zpěvy w dwau gednánjch* [online]. Praha: Kramerius, 1796, s. 45

²⁵ SKALIČKA, Jiří. *Humor a satira v obrozenecké [i.e. obrozenské] literatuře*. str. 21

²⁶ BÍLÝ, František. *Patery knihy plodů básnických: výbor z novověké poesie české*. Telč: Emil Šolc, 1892, str. 8

století brzo.²⁷ Asi nejvýznamnějším dílem jeho satirické tvorby jsou epigramy *Padesátka z mé tobolky*. Humoru a satiry se dále věnuje převážně ve své ohlasové poezii. Z *Ohlasu písní českých* je to například báseň *Stasa čarodějnice*: „Devět hochů popálila / plamenem svých tváří, / a čtyřem se zima s horkem / po těle rozráží. // Sám pan správce od ní chřadne, / v teple ho cos píchá, / k srdci ruku pořád tiskne, / ku měsíčku vzdychá. // Utopte ji, upalte ji, / kantorovic Stasu, / než okouzlí, očaruje / všecku naši chasu.“²⁸ Zde se odráží lidový humor v sentimentalitě postav, s největší pravděpodobností žen, které jsou přehnaně citlivé vůči jiné ženě, která okouzluje muže.

U Františka Palackého si také lze všimnout prvků komična a satiry, kterými se zabývá ve svých přehledných *Dějínách české slovesnosti*.²⁹ Píše v nich: „Z nejnovějších jako satirik na prvním místě vyniká Čelakovský. Originální byl jeho bystrý a úsměvný způsob, jak posuzoval vývoj české literatury, a výborný vtíp, s nímž ji popisoval.“³⁰ Jeho náklonnost si získal také Langer.

Dodnes uznávaným velkým básníkem je Karel Hynek Mácha. Málo se však o něm ví, že se zabýval také satirickou tvorbou, ať už vyloženě satirickými skladbami nebo pouze okrajovým uplatněním satirického pohledu na danou věc. V díle *Kat* je to například pasáž, kde se dva studenti přou o správném tvaru slova „město“:

Věnceslav: „Co? že se říká mněsto? – U nás jen město jako město vyslovují, ponděvadž slovo město od místa přichází.“

Svatopluk: „Přijde na to, jestli ne místo od města, aneb jedno od druhého; a jestli u vás město říkají, tedy u vás chybuji“ –

Věnceslav: „Nebo u vás?“

Svatopluk: „Pane, dovolte! v Praze“ –

Věnceslav: „Panuje zkažená čeština, – a –“³¹

Do začátku 19. století spadá také tvorba obrozenecké veselohry, která je spojena se Stavovským divadlem. Jednou z význačných osobností Stavovského divadla je Jan Nepomuk Štěpánek, který se divadlu věnoval celý svůj život. K jeho populárním hrám

---

²⁷ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. III. Editor František SVEJKOVSKÝ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, str. 150

²⁸ ČELAKOVSKÝ, František Ladislav a Emanuel SVOBODA. *Ohlas písní ruských: Ohlas písní českých*. 2. vyd. Editor Karel DVOŘÁK. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1956, str. 106-107

²⁹ SKALIČKA, Jiří. *Humor a satira v obrozenecké [i.e. obrozenecké] literatuře: (přehled za léta 1781-1860)*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1986, str. 23

³⁰ PALACKÝ, František a Simeon Karel MACHÁČEK. *Geschichte der schönen Redekünste bei den Böhmen*. Editor Oldřich KRÁLÍK, editor Jiří SKALIČKA. Ostrava: Profil, 1968, str. 127

³¹ MÁCHA, Karel Hynek. *Křivoklad* [online]. [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/41/02/92/krivoklad.pdf>, str. 43

patřila například hra *Pivovár v Sojkově*. Ve Stavovském divadle se začínal angažovat také dramatik Václav Kliment Klicpera. V *Hadriánovi z Římsů* přeměnil rytířskou hru v komedii:

<i>HADRIÁN: Ale Hadrián z Římsů?</i>	<i>HADRIÁN: Jak - ?</i>
<i>SRPOŠ: Ten jsem já.</i>	<i>JEHOŇ: Totě stojím v Blaníku!</i>
<i>SOBĚBOR (k němu): Dobře!</i>	<i>RYTÍŘ: Jsi jistě Hadrián?</i>
<i>HADRIÁN (se lekne): Vy - ?</i>	<i>HADRIÁN (mrzutě): Hadrián z Kamzíkova nad Bystřicí!</i>
<i>JEHOŇ (taktěz): Kýho čerta!</i>	<i>SRPOŠ: Z Kamzíkova nad Bystřicí jsem já.</i>
<i>RYTÍŘ: Co tomu říkáš?</i>	<i>JEHOŇ (vyskočí proti němu): Co tam pálíme uhlí?</i>
<i>HADRIÁN: Ale Kiliánův syn?</i>	<i>SRPOŠ: Co se tam pálí uhlí.</i>
<i>SRPOŠ: Ten jsem já!</i>	<i>HADRIÁN: Co stojí na skále kostel?</i>
<i>SOBĚBOR (k němu): Výtečně!</i>	<i>SRPOŠ: Co stojí na skále kostel.</i>
<i>HADRIÁN: Co - ?</i>	<i>JEHOŇ: Co tam straší ohnivý muž?</i>
<i>JEHOŇ: Dábelský d'áble!</i>	<i>SRPOŠ: Co tam straší ohnivý muž!</i>
<i>RYTÍŘ: Jak se ti to líbí?</i>	<i>JEHOŇ: To je rohatá lež!</i>
<i>HADRIÁN: Ale Hadrián z Kamzíkova?</i>	<i>SRPOŠ: Bezrohá pravda</i>
<i>SRPOŠ: Hadrián z Kamzíkova jsem já.</i>	
<i>SOBĚBOR (k němu): Výtečně!</i>	

32

Vedle Stavovského divadla se ve 30. letech rozvíjí také Kajetánské divadlo, které působilo jen několik let. Kolem divadla se soustředila mladší generace v čele s Josefem Kajetánem Tylem, který byl nucen divadlo později opustit. Jeho přínos divadlu po lidové stránce je však nesporný. „*Jádro Tylovy životní tvorby a také humoru a satiry představují jeho dramatické práce: historické hry, hry ze současnosti a dramatické báchorky, v nichž ve všech zaujímá realistické stanovisko a vytváří typické postavy, věren svému heslu: ‚Divadlo je život a jde zase do života!‘ Platí to zejména o Tylových hrách ze současnosti, např. Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka /premiéra 1834/, kde využívá postupů lokální frašky a hry se zpěvy k zdůraznění idejí a problémů národních.*“³³

V neposlední řadě je třeba zmínit Josefa Jiřího Kolára, hereckého nadšence. Začínal jako ochotník v Kajetánském divadle a po svém prvním úspěšném představení

³² KLICPERA, Václav Kliment a Vladimír JUSTL. *Hadrián z Římsů a jiné veselohry*. Editor Vladimír JUSTL, editor Jiří OPELÍK, editor Rudolf SKŘEČEK. Praha: Odeon, 1966, str. 208-209

³³ SKALÍČKA, Jiří. *Humor a satira v obrozené [i.e. obrozené] literatuře: (přehled za léta 1781-1860)*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1986, str. 49-50

v Klicperově hře *Hadrián z Římsů* byl pozván na zkoušky do Stavovského divadla. Z jeho vlastní tvorby uvedeme například *Žižkovu smrt*.

V próze 30. let se objevuje satirická próza Karla Jaromíra Erbena *Dobrodružství cestujících*: „*I jmenoval se nástroj tento ‚kančuk‘ (Čech by snad ‚důtky‘ řekl) a dostal jej, jak sám pravil, od Rusa vznešeného, tudy cestujícího. ... není prý žádná nemoc, ani duševní, ani tělesná, kterou by tento zhojiti, žádná žádost aniž vášeň, kterou by tento ukonejšiti nemohl! – Čemuž my, když se začali hlasitě smáti, lhostejně on, sňav se hřebíku kančuk, počne do nás nemilosrdně, jako by do žita, mlátiti. ... Je prý to kožešník, František Lidoper, nejhorlivější, jak sám praví, v české vlasti vlastenec; cizince prý nemůže ani vidět, Čechy ale návidí velmi – však jen, když jej chválíce, od něho zboží kupují; ...*“³⁴ V tomto období se mladší generace autorů snaží více prosazovat i politickou satiru, která vyvrcholila právě v revolučním roce 1848. Vedle poetických děl vznikají i satirické prozaické texty, jejichž autory jsou například Prokop Chocholoušek, Václav Čeněk Bendl, vydavatel humoristického časopisu *Rachejtle*, nebo Josef Jaroslav Langer. „*Chocholoušek nás zajímá především jako tvůrce, vydavatel a redaktor satirického sborníčku Kocourkov čili Pamětihodnosti převelikého města Kocourkova a obyvatelů jeho.*“³⁵

V další etapě národního obrození se dostáváme také k velkému satirikovi naší literární historie, a sice Karlu Havlíčku Borovskému. Havlíček se řadil k liberálnímu proudu prosazování postupných reforem, avšak svým dílem byl velmi radikální. Například ve svých *Tyrolských elegiích* charakterizuje atmosféru 50. let: „*Bach mi píše jako doktor, / že mi nesevědí / v Čechách zdraví, že prý potřebuju / změnu povětří; / že je v Čechách tuze dušno, / horké výpary, / mnoho smradu po té oktrojírce, / holé nezdraví.*“³⁶ Nezapomíná ironicky dodat, že vláda to s ním myslí dobře a jde jí především o jeho zdraví. Právě díky svému dílu byl vládou kontrolován a pronásledován, což také vedlo k jeho vyhnanství v Brixenu. K jeho dalším nejvýraznějším satirickým pracím patří *Křest svatého Vladimíra* a *Král Lávra*. „*Havlíček a jeho satira se stali pojmem pro českou literární historii, vzorem pro českou satirickou poezii až do dneška. Velkým obloukem se klene dráha její tvorby od*

³⁴ ERBEN, Karel Jaromír. *Próza a divadlo*. Editor Antonín GRUND. Praha: Melantrich, 1939, str. 88-89

³⁵ SKALIČKA, Jiří. *Humor a satira v obrozené [i.e. obrozené] literatuře: (přehled za léta 1781-1860)*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1986, str. 45

³⁶ PROCHÁZKA, Václav. *Karel Havlíček Borovský*. Praha: Svobodné slovo, 1961, str. 253

průkopnických začátků obrozenců Langer a Čelakovského přes Neruda až k Haškovi.“³⁷

Satirický pohled na společnost uplatňuje ve svém díle také Josef Václav Frič, který se, na rozdíl od Havlíčka, angažoval v radikálním demokratickém táboře. Stejně jako on byl ze země internován.

Po revolučním roce 1848 dochází v literatuře ke změně. S nástupem další generace básníků dochází k jisté míře projevení realismu v literatuře. Tyl, Havlíček, Němcová, Sabina a další „rozkládají novou tematikou a problematikou romantikou koncepci svých děl. ... Přesto spisovatele tyto nemůžeme označit ještě za realisty skutečné, poněvadž se ještě nedovedou oprostit od subjektivních a namnoze ideálních představ o společnosti citově obrozené a mravně reformované.“³⁸

---

³⁷ SKALIČKA, Jiří. *Humor a satira v obrozenecké [i.e. obrozenské] literatuře: (přehled za léta 1781-1860)*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1986, str. 43

³⁸ NOVÁK, Arne, Antonín GRUND a Rudolf HAVEL. *Stručné dějiny literatury české: zkrácené znění podle 4. vyd. Přehledných dějin literatury české*. Editor Antonín GRUND, editor Rudolf HAVEL. Olomouc: R. Promberger, 1946, str. 227

4 Život Josefa Jaroslava Langera

Josef Jaroslav Langer se narodil 12. listopadu 1806 v idylické Bohdanči.³⁹ Gymnázium navštěvoval Langer v Hradci Králové, kde se setkává s předními vlastenci – s profesory Klicperou a Chmelou. Jakožto praví vlastenci v něm vzbudili lásku k českému jazyku a literatuře, kterou pak dále rozvíjel v kruhu lidí jemu podobně smýšlejících. „*Zejména Chmela poznav v jinochovi nadání literární, nabádal jej k pokusům praktickým, ovšem v duchu svém.*“⁴⁰

Gymnázium ukončil s velmi dobrými známkami a očekávalo se, že půjde studovat filozofii a poté práva. Mladý Josef tehdy sám netušil, čemu by se rád věnoval a po prvním zklamání v lásce, kdy ho odmítla dcera jeho bývalého učitele Kačenka Steinmannová, se rozhodl cestovat a po prázdninách nakonec nastoupit na školu do Prahy. Nicméně se v jeho životě objevila další dívka, jeho sestřenice Lorinka. V Praze na ni ale nevzpomínal, jeho myšlenky se k ní obrací až v době, kdy se vrací z Prahy do rodné Bohdanče.

Navzdory ke všem neúspěchům, které provázely počátky jeho kariéry, stával se čím dál víc zarputilejší a odhodlaný naplno se věnovat literatuře. Tento fakt poněkud znepokojoval jeho rodinu, zvláště otce, který se bál o synovu budoucnost v Praze. „*Pan důchodní se obával synových snah, přál si, aby pilně studoval a připravil se k právnické dráze. I napomínal ho suchým slovem, aby si spíše hleděl svých studií než marného vlastenčení. S netajenými obavami pozoroval už o prázdninách svého syna, připadal mu velmi roztěkaný a lehkomyšlný, viděl, že si neváží peněz, že nepočítá – a vůbec se začal té Prahy bát.*“⁴¹

Po návratu do Prahy Langer často navštěvoval divadelní představení a právě tam se zamiloval do tajemné a zřejmě urozené ženy. Taková láska byla zakázaná a básníka úplně pohltila: „*pouhým pohledem na ni blažen býval a při tom, když kdo jiný na ni pohlédl, již strašnou žárlivostí mučen byl...a ona o jeho lásce snad ani zdání neměla!*“⁴² *Sladké jméno Běla se vyskytuje sice již v Langerových selankách, psaných v Hradci.*

³⁹ NOVÁK, Arne a Jan Václav NOVÁK. *Přehledné dějiny literatury české: od nejstarších dob až po naše dny*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995, str. 369

⁴⁰ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. II. Vydání páté. Editor František SVEJKOVSKÝ, editor Olga SVEJKOVSKÁ, 433-434

⁴¹ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukasik, 1946, str. 52

⁴² HANUŠ, Josef, Karel HIKL a Jan JAKUBEC. *Literatura česká devatenáctého století. Díl 2, Od Poláka k Langrovi*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Jan Laichter, 1917, XII, str. 751

*Tedy si však pod ním představoval Kačenku anebo třeba i jinou dívku, možná i smyšlenou, teď však jím vyzýval zcela nepochybně hraběnku, vášný přelud z lóže ve Stavovském divadle, k níž hovořil veršem i prózou je nesmírně krásné a ukáží duši.*⁴³

Po dokončení filozofických studií se čekalo, že Langer nastoupí na práva. On si ale vypěstoval svůj ideál vlastenectví a nadějně budoucnosti, že často zapomínal na okolní realitu. Přátelství s mladými literáty, kteří smýšleli stejně, jako on, ho nadobro odlákalo od studií a chtěl být pouze spisovatelem.⁴⁴ Langer byl velmi zvláštní a citlivý člověk. Samotář, dokázal se rozvášnit i sebemenší drobností a později se úplně stranil veškeré společnosti.

V roce 1830 se stává jedním z redaktorů časopisu *Čechoslav*, vydávaný nakladatelem J. H. Pospíšilem. Nedlouho po tom jeho kariéru zasáhla první rána a Langer odchází z Prahy. Existují dva pohledy, proč k onomu odchodu došlo. František Hampl ve své monografii o Langerovi uvádí, že odešel na naléhání svého otce, který ho již nadále nechtěl finančně podporovat a bál se o synovu budoucnost. Žádá ho, aby se vrátil do rodné Bohdanče, pracovní místo tam měl údajně jisté a že matce, která v té době stonala, by se velmi ulevilo.⁴⁵ Ke stejnému důvodu se pak přiklání například Jan Jakubec v *Dějínách literatury české*.⁴⁶ Druhý pohled je poněkud závažnější, avšak přímé důkazy nejsou přítomny, ani z Langerových dopisů není pravý důvod patrný. „... *ba praví se, že se od úřadu toho naléhalo i na to, aby ten se studií sběhlý a pro své vlastenectví a své smýšlení nebezpečný mladík byl – k vojsku odveden, čemuž prý jen na mocnou přímluvu zabráněno. Z Prahy však musel, a to co možná v krátkém čase; tak hrozně se jim zdál ten mladý český básník v Praze nebezpečným!!*“⁴⁷ K druhému důvodu se přiklání také další historici, například Jaroslav Vlček ve svých *Dějínách české literatury II*.⁴⁸ V *Přehledných dějínách české literatury* Arne Novák naopak tvrdí, „*že příčiny toho nejsou zcela jasné, vedle důvodů politických i motivů intimních a milostných rozhodla rozhorlená vůle bohdaneckého otce.*“⁴⁹

---

⁴³ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukasík, 1946, str. 64-65

⁴⁴ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. III. Editor František SVEJKOVSKÝ, editor Olga SVEJKOVSKÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, str. 150

⁴⁵ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život*. str. 89

⁴⁶ str. 540

⁴⁷ LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langera*. Díl druhý. V Praze: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1861, str. 500

⁴⁸ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. II, str. 439

⁴⁹ NOVÁK, Arne a Jan Václav NOVÁK. *Přehledné dějiny literatury české: od nejstarších dob až po naše dny*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995, str. 370

V Bohdanči organizoval divadelní představení, ve kterých čas od času sám hrál a pořádal tzv. merendy, neboli taneční a hudební zábavy. Zpíval na nich své krakováčky, které vymýšlel na základě polských tanečních písniček. Často je vymýšlel rovnou na místě a kombinoval v nich milostnou a přírodní lyriku, vycházel přitom i ze svých vlastních myšlenek a nálad: / *Okolo Bohdanče / Hrázka podle hrádky, / Chládek za chládečkem / A samé procházky: / Překrásné děvčátko / Často si tu chodí / A mnoho mládenců / Chytré za nos vodí.*⁵⁰ Doplnoval je i o humor, čímž si publikum ještě více získal. Jeho přítel a rodák František Haniš na něj pak vzpomíná: „*Tenkrát byl náš Langer ještě veselý a čilý, a každý, komu s ním obcovati bylo, k němu srdečně přilnouti musel. Langer byl štíhlého vzrostu, ušlechtilé postavy, v bodromyslném oku jevila se taková dobrosrdečnost, že si náklonnosti a lásky všech spoludruhů hravě vydobyl. On rád přispíval k veselému životu o prázdninách a zavedl v Bohdánči tak nazvané merendy, ku kterým se z celého okolí, ku př. z Pardubic, z Chrudimi atd. studenti a jiní hosté do Bohdánče scházeli.*“⁵¹ V tomto období začíná psát také *Bohdanecký rukopis*.

Aby mohl opět žít v Praze, zařídil mu Palacký místo v archivu knížete Kinského. Do archivu nastoupil v roce 1832, ale práce ho nijak neoslovila, dál toužil po redaktorství. Když došlo ke zrušení *Čechoslava*, další možností byl časopis *Jindy a Nyní* (později časopis *Květy*). Avšak kvůli úřednímu postihu za svou báseň *České lesy* zde místo redaktora nedostal. Získáním místa si byl tak jistý, že po konfliktu s knížetem Kinským archiv opouští. Bohužel, zklamaný Langer opět odjíždí z Prahy a od roku 1833 se tam již nevrací.

Doma opět navázal kontakt s Lorinkou a často spolu rozmlouvali. Ona chodila na jeho merendy, a když zpívala jeho krakováčky, Langer to vždy hrálo u srdce. Není jisté, zda jí Langer své city vyjádřil, ovšem ani s touto dívkou ho nečekalo štěstí. Lorinka se svou matkou odcestovala z Bohdanče za svým bratrem, ke kterému se nakonec obě přestěhovaly.⁵²

Langer byl celý svůj život poměrně měkká nevýrazná povaha. Nechal se přinutit k odchodu z Prahy, nebránil se ani proti následkům cenzury jeho básně a ženy, o které

---

⁵⁰ LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langera*. Díl první. Praha: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1860, str. 262

⁵¹ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukasič, 1946, str. 141

⁵² tamtéž, str. 146

v životě stál, také nechal odejít.⁵³ V jeho básních pak tyto ženy vystupují pod jménem Běla, aby alespoň tak mohl opěvovat lásku k nim. V básni *Bělině* pak poněkud plačtivě rozmlouvá o dívce, která ho okouzila, avšak ona ho odmítá. „*Když jsem tebe, děvo, ještě nepoznal, / Byl jsem spokojen s osudem svým; / Byl jsem bohat a pěken a vesel. - / Jedva jsem uviděl Tvoje oko modré - / Rychle zhlížet jsem se chodíval / Ku pramenům skal, a často volal jsem: / ,O bohové! – žeť pak jste mi nedali / Krásost lící, jako Běle hezké, / Bych se zalíbil jí, jakož ona se mi / Pod zeleným tu zalíbila javorem!*“⁵⁴ V této selance se jedná pravděpodobně o Kačenku, jelikož to byla ona, kdo ho odmítl právě z důvodu, že nebyl dostatečně obdařen krásou.

Tyl jeho odchod z Prahy komentuje následovně: „*Roku 1826 seznámili jsme se s Langerem – nu, konečně jsem u tebe, ty jemná, hravá duše, jenžto jsi z Prahy, ze svého živlu, zmizela, jako když doma vychované ptáče ulítne, zalítne, v pustině zabloudí, pokrmu hledati neumí, nebo si zasteskne a krní, až zahyne.*“⁵⁵ Tyl krásně přirovnal Langerův osud k ptáčeti, které pořádně nedostalo šanci, aby ukázalo, co v něm opravdu je a že jeho potenciál byl hned v začátku zaražen. Langer se na venkově stával nešťastným, byl od všeho odstříhnut a i o tom málu, co se ve velkoměstě dělo, ke konci života nevěděl.

Můžeme si jen představit, jak těžké pro něj bylo vidět své šťastné přátele plné života, kteří dělají to, co je naplňuje, kdežto on jakoby jim už ani nerozuměl. Začal pocívat také potřebu teplého rodinného krbu a po Lorinčině odjezdu si všimá Mářinky, u které hledal spíše něco jako vysvobození. A tu přišla další rána v podobě odmítnutí. Byla to poslední kapka, která básníka zlomila a která ho již neodvratitelně vedla na konec životní cesty. Podle vzpomínek jeho matky, byl Langer ke konci života pořád zavřený v boudě na zahradě, spal a opíjel se. Již ve chvíli, kdy přestal tvořit a žít, začal umírat.⁵⁶

V květnu roku 1841 Lorinka umírá, naposledy ji navštěvuje a zanechává jí krakováček, ve kterém vyjadřuje své pocity nad její ztrátou: *Když jsem ondy večer /*

---

⁵⁴ LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langera*. Díl druhý. V Praze: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1861, str. 414

⁵⁵ tamtéž, str. 566

⁵⁶ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukášik, 1946, str. 155-156

*Seděl podle tebe / Myslil jsem, že anděl / Padl ke mně s nebe! / Neodletuj ještě / A zůstaň radši tady / Kde ty bydlit budeš / Bude nebe všady!*⁵⁷

Roku 1844 Langeru navštívuje ještě Antonín Rybička: „Bylo totiž tehdy již zjevně viděti na tváři i v celé jeho postavě jakousi chorobu duševní i tělesnou, zvláště ale pozoroval jsem nějakou jakoby zádumčivost, ostýchavost a nedůvěřivost v celém jeho jednání.“⁵⁸

V Praze už se na něj téměř zapomnělo. „A když dne 28. dubna 1846 umřel, zbyla jen hrstka těch, kdo si pro něj uchovali porozumění a uznání.“⁵⁹ Smrt pro něj byla vysvobození. O pohřbu, který se konal 30. dubna 1846, málo lidí vědělo.

---

⁵⁷ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukášik, 1946, str. 160

⁵⁸ tamtéž, str. 162

⁵⁹ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. II. Vydání páté. Editor František SVEJKOVSKÝ, editor Olga SVEJKOVSKÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, str. 440

5 Charakteristika tvorby Josefa Jaroslava Langera

Jméno Langer se poprvé dostává do povědomí lidí na přelomu let dvacátých a třicátých, a to vydáním satirických *Kopřiv* (1829) a následně *Selanek* (1830). Nicméně přípravy na literární život začínaly daleko dříve. Roku 1828 plánovali spolu s Pelikánem vydat novoročenku, do které tvořili rukopisy pod různými pseudonymy a zároveň almanach pro děti. Novoročenku nabídli k vydání Langerovu příteli Pospíšilovi, který ji však nevydal. Svou tvorbu chtěl Langer protlačit do Palackého *Musejníku*, bohužel ani zde se mu to zatím nepodařilo.

Langer se řadil k mladší generaci, která měla nové myšlenky a lišila se od zarputilých konzervatistů. Jedním z nich byl Langerův profesor na univerzitě, Jan Nejedlý, přísný zastánce psaní ypsilonu. Jeho kritika vůči nové mladé generaci v Langerovi vzbouzela smích a poprvé začal uvažovat o satirické tvorbě. V té době ji však ještě neuskutečnil.

Po dokončení filozofických studií vstoupil Langer do literatury svými drobnějšími bajkami, které začínal psát již během svých gymnaziálních studií v Hradci Králové, a to zásluhou Františka Palackého, redaktora *Musejníku*. „*Zrovna první z Langerových bajek, ‚Svatba‘, není didaktická, nýbrž přímo nabita vlastenecko-politickou tendencí. Je nesena touhou po konečném sbratření slovanských národů, mluvících podobným jazykem, touhou po jejich spojení.*“⁶⁰ Langer v bajce ale zároveň kritizuje bezúčelné vlastenčení. Měl tím na mysli vlastence, kteří o vlastenectví jen mluví a píší, ale žádných činů nejsou schopni, vše zůstává pouze u pasivity. / *Co mně ale nejdivnější bylo, / Jest, že když se hovořilo – / Ač se zdálo, jakoby se neznali – / Všickni sobě rozuměli; / A předc jako tyto řeky / Spojiti se nehleděli, / Aby skrze věčné věky / Valili se jarně, jistě, mile – / V jedné síle!* –⁶¹

Tuto myšlenku dával později najevo sám Karel Havlíček. A tak se po Langerových bajkách začalo jeho jméno v literatuře čím dál více objevovat. Další bajky jsou většinou didaktického charakteru anebo se vysmívají prohnáním lidským vlastnostem. Více se těmito vlastnostmi zabývá ve své práci *Den v Kocourkově*.

---

⁶⁰ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukasík, 1946, str. 55-56

⁶¹ LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langera*. Díl první. Praha: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1860, str. 331

Po vydání zjevně úspěšných bajek se Langer rozhodl pokusit skládat satiru, k čemuž měl nutkání již na univerzitě. Vzorem mu byl F. L. Čelakovský, zejména jeho satirické dílo dvacátých let *Literatura Krkonošská*, které však nebylo dokončeno. Ještě roku 1829 začíná skládat drobnější bajky se satirickým nádechem, tzv. *Kopřivy*, které mu vycházely nejprve časopisecky jak v *Musejníku*, tak v *Čechoslavu*. Často se v nich vrací k následkům bitvy na Bílé Hoře a následné době pobělohorské.

Ve *Vidění nočním* se zároveň objevuje motiv Komenského brýlí, kterému se budeme věnovat v poslední kapitole: / *Přísným hlasem povídal, / A na nos mi jakés brejle dal / Skrz něž já když pohleděl, / Hrůzou o sobě jsem nevěděl, / Neboť místo – běda bědy! / Místo lvů jsem viděl vlastní dědy* /.⁶² Jindy zase kritizuje literaturu raného národního obrození a její literáty, například v básni *Dřevěný pták*: „/ *O kdy vrátíte se, blázi dnové! / Uskutečňtež se balšamoví synové! / Pěvče bohu rovný! děde Lumíre! / Nadělej nám slavíků - / Ze dřevěných básníků!* //”⁶³, kde přirovnává netalentované básníky k dřevěným ptáčkům, kterým je třeba vdechnout život, aby mohli pět své písň. V básni *Učený pes* se věnuje satire z obyčejného života lidí. Kramář se snaží svého psa donutit, aby panáčkoval, aby se s ním pak mohl předvádět před lidmi. Nebojí se při tom užít ani bič: „/ *Vy páni hosti! / Nedivtež se jeho umělosti; / Dost jsem já se namučil, / Než jsem ho to naučili, / A zdrtit jsem jeho musel kosti, / Než jsem přivedl ho k vzdělanosti! / To řka, pohladil psa karabáčem. - // ... / Řetěz se psa upadne - / Pes ho zubem popadne, / A kramářovi ho na krk hodí, / A po světě za řetěz ho vodí;* /”⁶⁴ Z toho vyplývá, že nikdo by neměl být nucen dělat něco, co je pro něj nepřirozené.

Langer si tak bere na paškál porušený český charakter a zploštělou domácí produkci slovesnou.⁶⁵ „*Kopřivy měly úspěch. Šlehaly, pálily, ale – líbily se. Sám Josef Jungmann je čítal na gymnasiu svým posluchačům jako vzorné ukázky české satiry.*”⁶⁶ Díky těmto básním si vysloužil přívlastek *Kopřiváriu*, které se objevuje také v jeho dalším díle *Den v Kocourkově*.

---

⁶² LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langera*. Díl první. Praha: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1860, str. 292-293

⁶³ tamtéž, str. 289

⁶⁴ tamtéž, str. 299-300

⁶⁵ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. III. Editor František SVEJKOVSKÝ, 1960, str. 151

⁶⁶ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukášik, 1946, str. 61

Ještě v tom samém roce se pouští do sbírky *Selanky*, které byly vydány roku 1830. Jednalo se o idyly, tedy o krátké básně z venkovského či pastýřského života,⁶⁷ které byly v té době velmi oblíbené. Některé jeho selanky jsou i romantické, u některých je očividné, že si stále myslí na hraběnku z divadla, například v selance *Bludná světélka*: „*To zpívá hezká Běla!*“ vyvolal jsem já, a věru nemýlil jsem se. Už mnohokrát jsem stál za podhájským dubem, kdež tak často pásá, a obdivoval jsem se krásotě její, a líbeznému zpěvu a myslí ctnostné; ale nikdy jsem se neosmělil, sednouti si do trávy podle ní a provázeti zpěv její.“⁶⁸

Tyl se pak vyjadřuje k prostředí, ve kterém Langer tyto selanky tvořil a které se stalo inspirací pro tyto básně: „*Ty křovinaté palouky, ty hráze rozlehlých rybníků, to stinné podkroví košatých stromů – ach ovšem tam jsi mohl psávat selanky; tam jsi naslouchal vodníkovu šplouchání a díval se na hru mušek; tam jsi poslouchal, co šustělo rokytí, co štěbetala pěnice a křičel bukáč; tam jsi jen opisoval poklady, kteréž věčná ruka přírody okolo tebe nahromadila.*“⁶⁹

Byl si vědom významu folklorní tradice pro český národ, ať už to byly písně, příběhy, pořekadla nebo pohádky. Pověst o vodníkovi se řadí k jedněm z úplně prvních pokusů o českou prosaickou pohádku.⁷⁰ „*Povídej, povídej nám něco; třebať onu starou pověst o Vodníkovi; nebo věru jestli to rozkoš, poslouchati tebe, a nepovídá se to nikdy tak hezky, jako na blízku hřejících kamen, za dlouhých večerů. ... I počal takto: ,V dávném věku, když lidé ještě nepočítávali roky, a když onen starý dub, jenž větvemi pokývá salaš mou, ještě tenoučký byl, jako malé udiště – stál na naší řece mlýn; ...*“⁷¹ Zde vidíme, že se o lidovou tradici a zvyky zajímal již před Erbenem, který je znám jakožto první přední sběratel lidové poezie. Sám v Bohdanči vyhledával, od koho by mohl vyzvědět zase nějakou novou pohádku či selské povídačky.

Roku 1830 se stává jedním ze spoluredaktorů časopisu *Čechoslav*, společně s J. W. Frantou a J. S. Tomíčkem, ve kterém začínají projevovat zájem o dění v Polsku a o polskou literaturu. Zde Langer překládá polské krakováčky, které ho inspirují k jeho vlastní tvorbě.

⁶⁷ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 2., nezměněn. vyd. Voznice: Leda, 2012, str. 233

⁶⁸ LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langerova*. Díl druhý. V Praze: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1861, str. 274

⁶⁹ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. III. str. 151

⁷⁰ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukášik, 1946, str. 73

⁷¹ LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langerova*. str. 323

V roce 1831 vyšla Langerova satirická skladba *Bohdanecký rukopis*. „S potěšením povědomo činím p. vlastencům, že jsem šťastnou náhodou našel v městečku Bohdanči staročeskou báseň, kterou v budoucím svazku pod názvem ‚Bohdanecký rukopis‘ podati hodlám.“⁷² Jedná se částečně o parodii Hankova *Rukopisu Královédvorský*, o jehož platnosti v době vydání nebylo mnoho pochyb. Sám Langer si Hanky vážil a neměl důvod pochybovat o pravosti dokumentu. Nicméně se vysmíval všem, kdo by podobným způsobem chtěl proslavit své jméno.⁷³

Ve skladbě se odráží zejména jeho první zkušenost s láskou, díky které na dívky nahlížel jinak. V díle pak parodoval je a jejich mravy: „on viděl a odhaloval i vady její povahy a převráceného vychování.“⁷⁴ V připojených poznámkách pak jednotlivé verše komentuje. V podstatě varuje chlapce, kteří sobě hledají dobrou a čestnou dívku, kterých je podle autora převelice málo. Ve většině případů se dívky přetvařují, hledí jen na svůj vzhled a chtějí se co nejdřív výhodně provdat. Komentuje také ztrátu nevinnosti dívek, které ještě ani pořádně nerozkvetly: ... *Nevinnost už pochovali / Ke svatému Jiří přič, / V koutě hrob jí vikopali, / Bi jim nešla více vstříc; ⁵) / Mluv jí jak chceš nectná ména, / Přece žádná nezčervená.*⁷⁵

V této ukázce zároveň vidíme, že Langer záměrně neužívá ypsilonu. Jak jsme zmínili, Langer již při svých gymnaziálních studiích uvažoval o vytvoření satiry, když v něm Nejedlého kritika mladé generace a zastávání psaní ypsilonu vzbouzela posměch.

Langer také nezapomíná zmínit lidské vlastnosti jako lásku, nevinnost, moudrost, spravedlnost a odkazuje na ně jako na již zesnulé, na jejichž místo nastoupily vlastnosti špatné, v čele s falší a nemilosrdenstvím (podobně jako v díle *Den v Kocourkově*). Pod povrchem tedy vidíme kritiku soudobé české společnosti i literatury. Odráží se to zejména v poznámce k druhému verši: „*Příležitostě činím povědomo všem slečinkám, že se mi poštěstilo vynalezti líčidlo nové, kteréžto pod názvem: ‚české líčidlo‘ co nejdříve u všech kupců na prodej bude.*“⁷⁶

---

⁷² LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langera*. Díl druhý. V Praze: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1861, str. 529

⁷³ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukášik, 1946, str. 95

⁷⁴ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. III. Editor František SVEJKOVSKÝ, editor Olga SVEJKOVSKÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, str. 152

⁷⁵ LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langera*. Díl první. str. 12

⁷⁶ tamtéž, str. 16-17

Následně uvádí „ingredience“ onoho líčidla a poté pokračuje: „*Všecky tyto byliny prodávají se každodenně v Pospíšilovské lékárně,*“⁷⁷ čímž se odkazuje na Pospíšilovo vydavatelství.

V posledním verši básně nalézáme autobiografický prvek, Langer nezapomíná ani na svou Bělu a omlouvá se jí a všem děvčatům, která se k těm ve verších zmíněných neřadí.

Během let 1830 a 1831 se ještě několikrát vrátil do Prahy. Doma musel slíbit, že si najde zaměstnání a že již nebude od otce žádat peněz. Než však v Praze opět našel sám sebe, jeho původní nadšení z návratu do milované Prahy opadlo. V *Čechoslavu* byl nejaktivnější v pátém svazku, ve kterém vydal svou báseň *České lesy* (1831). Kvůli narážkám na polské povstání se dostal pod policejní dohled⁷⁸ a byl kvůli této básni podroben výslechu.: *Jen se, milé lesiny, / Jen se zelenejte, / A to naše oudolí / Věncem ovívejte! / Hle, vítr od východu / Mračno k nám dohání, / A nese nám, nese již / Z nebe smilování; / Nechvějte se, milé stromy! / Ve mračnu tom nejsou hromy, / Ale požehnání; / V rosných kapkách ze mraků / Deštík dolů splyne, / A vše život dostane, / Co ted' schne a hyne.*⁷⁹

Báseň a její slova byla u úřadů považována za protivládní, a že oním „mračnem“ se Langer vyjadřuje k povstání polskému. Tím si vytvořil mocného vládního nepřítele, který mu značně znepříjemnil život.⁸⁰

Jeho další odchod z Prahy, na jaře roku 1831, pravděpodobně souvisel s problémy spojených s publikací této básně. Díky jejímu překladu do němčiny bylo na žádost úřadů kontaktováno policejní ředitelství s nařízením, aby byl autor básně vyšetřován, k čemuž došlo na konci téhož roku. Předvolán byl pak ještě jednou na pražské městské hejtmanství, byl donucen podepsat prohlášení, že nic takového již nenapíše a byl mu přidělen policejní dozor.⁸¹

Podobně nahlíženo bylo i na jeho další dílo *Den v Kocourkově*. Od té doby již v *Čechoslavu* nevyšla žádná jeho tvorba, což se také podepsalo na popularitě časopisu.

---

⁷⁷ LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langera*. Díl první. Praha: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1860, str. 16-17

⁷⁸ VOISINE-JECHOVÁ, Hana. *Dějiny české literatury*. Přeložil Aleš HAMAN. Jinočany: H&H, 2005, str. 247

⁷⁹ LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langera*. Díl první. str. 155

⁸⁰ tamtéž, str. 529

⁸¹ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukášik, 1946, str. 120

Ten byl po vydání osmého svazku roku 1832 zrušen a Langer v dalších časopisech místo nesehnal. Po odchodu z archivu knížete Kinského se opět vrací do Bohdanče a inspirován vším neštěstím dokončuje *Den v Kocourkově*. Podrobněji se dílu budeme věnovat v následující kapitole.

V Bohdanči pokračuje ve sběru lidové tvorby, kterou pak vydal pod názvem *Svatební obyčeje a písně*. V podobném duchu pak tvoří i K. J. Erben.⁸² V *Musejniku* se v roce 1834 objevují také *České prstonárodní obyčeje a písně*. Stejně jako v satíře, navazuje Langer na tvorbu Čelakovského, zvláště na jeho *Slovanské národní písně*. Čelakovský však lidovou tvorbu přímo nevyhledával a otiskl jen to, co se mu do rukou dostalo.⁸³ K nejznámějším dílům Čelakovského ohlasové poezie patří *Ohlas písní ruských* a *Ohlas písní českých*. K oběma pracím má Langer různý postoj. Zatímco *Ohlasy písní ruských* uznává a chválí, u *Ohlasů písní českých* z jeho úst vychází kritika. Tvrdí, že v případě ruských ohlasů je možné epickou lidovou píseň dobře napodobit, lyrickou lidovou poezii však nelze⁸⁴ a toto dílo označil za parodii lidové slovesnosti.

Čelakovského *Ohlas písní ruských* zároveň inspirovali Langeru k překladu ruské poezie, které později vydává pod názvem *Starožitné básně ruské*. Básně oslavovaly vládu ruského knížete Vladimíra, jeho poddané a Kiev, centrum tehdejšího společenského a kulturního dění: *Ve slavném městě Kievě, / U laskavého knížete Vladimíra, / Bylo hodování, počestný hod, / Bylo stolování, počestný stůl, / Pro mnoho knížat a bojarů / I pro ruské mohutné hrdiny; / A když byl den v polovici dnu / I stůl v polovici stolu, / Vladimír kněz rozpotěšil se, / Po světlé síni se prochází, / Černé kadeře načechrává, / A v tato slova promlouvá: / „Jest-li v Kievě člověk takový, / Ze silných mohutných bohatýrův, / Kdoby podnikl službu dalekou, / A to dalekou službu vzdálenou? / Kdoby jel v ordy nesmírné / A očistil dráhy přímoběžící / K mému testu milované, / Ku králi Jermanuilu Jetmanuiloviči, / Zahubil Čud', tu potvoru bělozrakou, / Pokrotil Soročinu s dlouhým cípem, / A i těch Čerkasů Pětihorských, / I těch Kalmyků s Tatary, / Všecky Čukše i Aljutory?“*⁸⁵

---

⁸² JAKUBEC, Jan. *Dějiny literatury české od nejstarších dob do probuzení politického*. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1911, str. 541

⁸³ LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langera*. Díl druhý. V Praze: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1861, str. 113

⁸⁴ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukasík, 1946, str. 135

⁸⁵ LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langera*. Díl druhý. V Praze: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1861, str. 36-37

Svých plánů na pozici redaktora se stále nevzdával a chtěl zrušeného *Čechoslava* přivést opět k životu. Dopisoval si proto s Pospíšilem, který, jak by se mohlo zdát, skrze své připomínky a požadavky, házel Langerovi klacky pod nohy. Z části není divu, že měl s publikováním problémy, Langer byl pro úřady stále nežádoucí, aniž by stál v čele časopisu. Jakkoliv vypadal nový časopis slibně, k jeho vydání nedošlo. Potíž byla také v tom, že časopisy na pokračování *Čechoslava* již existovaly a v jejich čele byli Langerovi nejbližší přátelé – Franta a Tomíček redigovali časopis *Čech, Samo* (poté *Krok*) a časopis *Jindy a Nyní*, který se od roku 1834 nazýval *Květy*, neredigoval nikdo jiný, než J. K. Tyl.⁸⁶

„*Od té doby už jen ojediněle jméno jeho se vyskytuje v literatuře, až po několika letech úplně umlká.*“⁸⁷ V 1836 se jeho básně naposledy objevují v časopisech *Květy*, *Věvec* a *Vesna*, a roku 1844 se v *Musejníku* objevily krakováčky *Hraběnce* *** na památku. Nicméně autor již nové verše netvořil.

---

⁸⁶ HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukasík, 1946, str. 151

⁸⁷ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. III. Editor František SVEJKOVSKÝ, editor Olga SVEJKOVSKÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, str. 151

6 Interpretace a analýza vybraných témat a motivů v díle *Den v Kocourkově*

V poslední kapitole se zaměříme na analýzu vybraných témat a motivů v Langerově díle *Den v Kocourkově*. Výběr tohoto díla k analýze se pro tuto práci jeví jako nejlepší, jelikož se v něm odráží všechny špatnosti světa, které Langer v tehdejší společnosti vnímal.

Prozaická skladba satirického rázu *Den v Kocourkově* je pravděpodobně jednou z nejvýznamnějších prací Langera. Vyšla v roce 1832, tedy ve třetí fázi národního obrození, které bezprostředně vedlo k vyvrcholení revolučních snah v roce 1848. Podobně jako v *Bohdaneckém rukopise* se zde Langer zaměřuje více na kritiku literárního i společenského života, kritiku lidí a v neposlední řadě jejich vlastností. „*Co v Kopřivách spíše jen naznačoval, to zde line se proudem.*“⁸⁸

Den v Kocourkově je inspirovaný hned několika pracemi různých autorů, dokonce i dílem samotného Langera. Jedná se o odkaz na *Bohdanecký rukopis*, kterému se budeme věnovat dále.

Co se týče samotného motivu kocourkova, ten Langer pravděpodobně přejal z tvorby německého autora Ch. M. Wielanda, ve které kritizoval domácí německé poměry⁸⁹. Tento motiv se však objevuje již dříve u jiných autorů, a to prostřednictvím fiktivních satirických dopisů z Kocourkova, které otiskoval J. Linda v příloze *Rozličnosti Pražských Novin* (1827) a u vydavatele J. H. Pospíšila v podobě tzv. *Kocourkoviád* (1829). Kocourkov je „*smyšlené město, jehož obyvatelům se přisuzuje směšná hloupost ... Využíváno ke karikování dobových neřádů.*“⁹⁰

Způsob, jakým Langer formuje příběh, je očividně přejat z Komenského *Labyrintu světa a ráje srdce*. Propůjčuje si z něj jak motiv pouti, tak i postavu průvodce a nakonec i brýle. Všechny vypůjčené prvky pak začleňuje do příběhu, který se odehrává v jeho době a kde se odráží soudobá společnost. Motiv pouti zde není zvolen za účelem cesty životem, ale za účelem poznání města Kocourkov. Jedná se o alegorii, jelikož Kocourkovem se míní právě tehdejší česká společnost se všemi jejími chybami a

---

⁸⁸ VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. III. Editor František SVEJKOVSKÝ, editor Olga SVEJKOVSKÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, str. 152

⁸⁹ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 9

⁹⁰ Slovník symbolů. Přeložil Petr PATOČKA. Praha: Portál, 2002, s. 188

vadami. Stejně tak brýle zde nemají funkci zkreslování skutečnost, člověk přes ně vidí realitu takovou, jaká skutečně je.

Začneme hned u první stránky – tedy u věnování. Autor věnuje své dílo „Turkovi z kamena“ a z poznámek se dozvídáme, že se jedná o sochu z jednoho sousoší. Lze říci, že sochy se nestavěly na počest obyčejných lidí, nýbrž významným osobnostem. Proto vyplývá, že dílo je věnováno člověku vysoce postavenému. Langer se právě tomuto činu spisovatelů ve svých dílech vysmívá a tato práce zřejmě není výjimka. Ironické je, že sám Langer věnoval jednu ze svých prací vznešené a urozené kněžně. Se znalostí jeho tvorby můžeme říci, že se tak autor vysmívá i sám sobě. Kousavost dodává tím, že právě takové autory popisuje jako pány „*nejoddanější, nejpokornější a nejponiženější, atd. atd.*“⁹¹ Dodatkem „atd. atd.“ jim přidává další a další pokorné vlastnosti, které zřejmě velcí páni ocení.

Věnování zakončuje podpisem „Kopřivárius“. Je to odkaz na další Langerovo dílo *Kopřivy*, díky kterému získal toto přízvisko za své ostré básně. Můžeme tedy očekávat, že se *Den v Kocourkově* bude nést ve stejném duchu.

Jak jsme již zmínili, autor se v tomto díle odkazuje na jinou svou práci a to na *Bohdanecký rukopis*. Je to zřejmé hned ze začátku, kdy je děj uveden dopisem básníka Martina Dotlukala, kde je místo data použit následující text: „*V Kocourkově v devátou neděli roku prvního po vynalezení bohdaneckého Rkpsu.*“⁹² Zároveň si všimněme, že se na rukopis v textu odkazuje jako na „vynález“. Langer si již na prvních řádcích brilantně pohrál s jazykem, kdy lze slovo „vynález“ chápat dvěma způsoby; buď ho chápeme skutečně jako „vynález“, tedy něco, co bylo nalezeno, anebo jako něco, co bylo vytvořeno, nikoliv objeveno. Na rukopisy se pak odkazuje ještě jednou v závěru textu: „*Co takovýchto čarodějství, zvláště u vyšších, a tudíž s ní jednorodých stavů natropila, zvláště pak u dvorů královských, mohli bychom viděti dostatečně z letopisův dvorských, kdybychom jaké měli. A sotva již se jich dočekáme; nebo litery, nimiž bychom řeč oustní a řeč duševní pospolu znamenati mohli, posud prý po pražských ulicích běhají a svého budoucího vynálezce hledají.*“⁹³

---

⁹¹ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 21

⁹² tamtéž, str. 23

⁹³ tamtéž, str. 101-102

V dopise básníkovi Martin Dotlukal slibuje, že „žádné místo Vám neposkytne tolik zábavy, jako naše starožitné museum.“⁹⁴ Jak se později dozvíme, v museu jsou básníkovi představovány sochy ctěných vlastností, které jsou v Kocourkově poněkud pokřivené, pravděpodobně se tedy jedná o výsměch těmto vlastnostem, které se u lidí tolik objevují a ve společnosti bohužel dominují.

Langer ve svých básních zpočátku uplatňoval hexametr. Později se však časomíra z jeho prací vytrácí, jelikož si uvědomil, že pro český jazyk není vhodná. Touto zkušeností je zřejmě inspirovaná další část textu, ve které podle všeho zesměšňuje zastánce hexametru: „kávu piji rád i hodně mnoho, a tudíž znamenám netoliko ve svých verších, kteréž po šesti nohách mou hlavou prolézají.“⁹⁵

Básník se tedy vydal na cestu do Kocourkova. Zde Langer do příběhu začleňuje motivy lidové pohádky. Na své cestě potkává čerta, od kterého se za jistou úplatu nechává svézt. Ovšem za jakou úplatu půjde, zatím básník netuší. Snad by bylo možné říci, že onou úplatou zde Langer odkazuje na prohnanost lidí, tedy že většina lidí hledí pouze na svůj vlastní prospěch.

Během cesty však čert po zakokrhání kohouta z ničeho nic zmizel. „*Tuť, aj! kohout zakokrhá. I zasiptěl čert, a vyklopiv mne z trakaře, zmizel.*“⁹⁶ Z mnohých pohádek víme, že čerti se kohoutů bojí. Ranní kokrhání kohouta zahajuje nový den a temnotu střídá světlo. Takovým způsobem byla mezi nimi dohoda zrušena. Tahle cesta byla jednou ze tří, po které se lze do Kocourkova dostat. Číslo tři je opět hojně využívané v pohádkách a „...objevuje se jako číslo naplnění celku a funguje jako počet zkoušek, které je třeba vykonat, hádanek, které je třeba rozlousknout.“⁹⁷ Další dvě cesty jsou stejně záludné a poutník musí vymyslet, jak by nad nimi vyzrál. „*Onať druhá cesta ale má vlastnost takovou, že člověk ní jdoucí, čím více pospíchá, tím méně ujde. Třetí cesta zas má vlastnost tuto, že čím dále člověk po ní jde, tím dále ještě jíti má; to jest: poutník postoupí o krok, a Kocourkov ustoupí o dva kroky; ujde-li poutník denně 12 mil, má do Kocourkova o 24 mil dále.*“⁹⁸

V další kapitole popisuje Langer příchod do Kocourkova a seznámení se s jedním jeho občanem. Ten si na poutníkovi všímá zaprášených bot, z čehož se

---

⁹⁴ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 24

⁹⁵ tamtéž, str. 25

⁹⁶ tamtéž, str. 29

⁹⁷ ČERNÝ, Jiří a Jan HOLEŠ. *Sémiotika*. Praha: Portál, 2004, s. 199

⁹⁸ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 30-31

domnívá, že přichází z daleka. Na to mu cizinec odpovídá: „*Uhodl jste, dím já. Jestli' věru do Kocourkova prašná cesta; i nesmíť sobě člověk, an sem chce putovat, příliš stěžovati, zapráší-li se mu boty, tak jako ten, kdo chce psáti o Kocourkovu, zapráší-li se trochu jeho jméno.*“⁹⁹ Zde si můžeme všimnout jisté paralely se skutečností. Autoři, kteří se snažili psát o tom, co se ve skutečnosti ve společnosti dělo, museli očekávat, že to úřady a cenzuru nenechá chladnými. A tak se velmi rychle mohlo stát, stejně tak, jako u samotného Langerera, že jejich jméno najednou nebude v tisku žádoucí.

Obě postavy se tedy seznamují a vydávají se na prohlídku města. Průvodce se představuje jako Vševěd (podobně jako Komenského Všezvěd Všudybud). Dále poutníkovi sděluje nemilé zkušenosti, které nabyl při návštěvě Prahy. Dozvídá se, že aby mohl být považovaný za učeného, musí umět nejméně osm nebo devět jazyků. Kritizuje se zde především jazyková situace, kdy se v českých zemích upřednostňuje německý jazyk na úrovni národního jazyka před jazykem českým. „*Avšak svůj jazyk bych musil dříve vyříznouti, abych takto jazykům cizím v ustech místo udělal? Toť se rozumí, pane! odpověděl jsem, aspoň poněkud! Nemýlím-li se, tedy to tak jaksi takměř všickni učení pražští dělají; a jestliže skutečně svůj přirozený jazyk kvůli cizím jazykům jsou nevyřezali, tedy se to aspoň zdá, jako by to byli učinili; i myslí si mnoho o sobě, když dosti bídne několikero slov řečí cizou pronesou a za to – pochvaly dojdou.*“¹⁰⁰ Dále je komicky znázorněno pár dialogů mezi lidmi, kdy každý z nich mluví jiným jazykem, přitom si ale rozumí.

Vševěd v následující části odhaluje pravou totožnost poutníka a dostávají se k tématu anonymity, pod kterou mnoho autorů tvoří svá díla. Poutník Vševědovi vysvětluje, že se jedná o velmi lišáckou taktiku. Pokud by se náhodou básníková prvotina nelíbila, vyhne se tím pádem následné kritice. Na druhou stranu, když je dílo úspěšné, snadno se rozkřikne, kdo se pod oním anonymem skrývá a dotyčný pak navíc sklídí uznání za skromnost.¹⁰¹ Z dějin literatury víme, že mnoho autorů vystupovalo pod pseudonymem (často i pod více pseudonymy) také z jiných důvodů, a sice proto, že jinak by jejich díla nemohla být vydávaná vůbec.

V páté a šesté kapitole se pak zabývají *Bohdaneckým rukopisem*. Zároveň zde opět nalézáme narážku na *Kopřivky*: „*Divno mi ale, pane, ptal se pan Vševěd, proč vám*

---

⁹⁹ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 33

¹⁰⁰ tamtéž, str. 34-35

¹⁰¹ tamtéž, str. 37

zachtělo právě venkovským dívčinám s rukopisem tím do rozmarýnového věnečku připlésti žehavku, kdežto by se více dalo povídati o dívkách, jenž bydlejí ve hlavních městách, zvláště pak o vychování mladých slečinek?“ Žehavkou je myšlena právě kopřiva se žahavými vlastnostmi, které byly předností Langerových *Kopřiv*. Zde se také Langer zabývá způsoby slečen, a to zejména v divadle. Všetýčka Vševědovi vysvětluje, proč se urozené slečny v divadle mají chovat přesně opačně, než jak se chová prosté obecnstvo. „*Sedíce v loži prvního poschodí, když bude ve smutnohře obecnstvo jato a mnohému choulostivému muži slza z oka se vyroní, vy se usmívejte; když se obecnstvo směje, musíte chladně vzhledati, jako byste měly šněrovačky z ledu, aby se snad neřeklo, že patříte k nevzdělané hlůze tam dole, kteráž se smíchu zdržeti nemůže.*“¹⁰² Je zde ironicky zobrazen kontrast vesnického a městského života. Urozené dámy se nebudou smát těm samým věcem, kterým se smějí prostí lidé nebo nebudou dávat najevo svůj smutek, když ho dávají najevo oni. Mohly by tak být přirovnávány právě k lidem prostých mravů, kteří, podle nich, mají tak daleko ke vzdělanosti a k dokonalosti.

V sedmé kapitole dále rozebírají lidské povahy. Poutník popisuje hru na „*kucababu*“¹⁰³, při které má jeden člověk ze skupiny lidí zavázané oči a po zvucích se snaží ostatní chytit. Vševěd tuto postavu přirovnává ke spravedlnosti: „*Spravedlnosti, majecí podobu staré babičky, hraje roli vaší kucababy. Mnoství hříšníkův běhá okolo ní, pokřikující na ni a ubíhající stíhajícím rukoum jejím. I za mnou se jednou rozběhla ta babice se zavazanýma očima; já ale se schoval jedné dámě pod zástěrku, nebo to' jsem věděl již jako pětileté dítě, že kdo se schová nějaké vzácné dámě pod fěrtoušek, toho že Spravedlnost nenajde.*“¹⁰⁴ Z toho vyplývá, že spravedlnost platí pouze na prostého člověka, nikoliv na bohaté a urozené, na které je spravedlnost krátká.

Podobně je pak kritizována víra lidí, kteří sice chodí na zpověď do kostela, ale jejich záměr není čistý a upřímný. Hodnota zpovídání se z hříchu, aby člověk ulehčil své duši a povznesl člověka, již nabyla úplně jiný význam: „*Zde v Kocourkově chodíváme toliko jednou za rok, a to v červenci, následující způsob raků v našich potocích. Jako tito jednou za rok se převlékají, místo černého odění dostanouce červené, místo starého, hrubého a hříšného nové, tak hříšníci kocourkovští jednou v roce proměníme se v anděly. Dřív ale, než mine rok a den, jsou raci opět černí, a my*

---

¹⁰² LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 40

¹⁰³ kucababa = hra na slepou bábu

¹⁰⁴ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 46

lidé – hříšní.“¹⁰⁵ Raci každým rokem svlékají svůj starý krunýř, aby jim mohl narůst nový. Stejně tak chodí lidé do kostela, aby se očistili od starých hříchů jen proto, aby v dalších mohli pokračovat. Poutník však neztrácí naději a věří, že každý člověk se může změnit.

Opět se zde dostáváme k tématu umění. Setkáváme se s ironickým pohledem na soudobou literární kritiku. Kritizují se zde převážně snahy vychvalovat vše, co se v českém jazyce napíše, a to bez ohledu na kvalitu: „... *básníkové v století našem, jenž bojíce se haněni býti, práce jiných do nebe vychvalovati a každou kramárskou písničku, byť by ji třeba teprve slepé kočiči novorozeňátko bylo vymňoukalo, za práci nesmrtelnou prohlašovati způsob mají.*“¹⁰⁶ Napodobování již existující tvorby je zde přirovnáno k právě narozeným koťatům, která se všem svým novým návykům učí napodobováním ostatních.

Na převrácené společenské hodnoty i na rozum obecně upozorňuje Vševed následujícím přirovnáním: „*O kom tedy říkáte, že blázní? Kdo moudře jedná. Koho jmenujete moudrým? Kdo blázní.*“¹⁰⁷ Stejně je to pak i s hudebním vkusem lidí. „*Milujete-li hudbu, zahrejtež sobě na fortepiano. ... Pane, váš hudební nástroj se mi líbí; a myslím, že se mu nenajde daleko široko rovného. I dí pan Vševed: Moji spoluobčané, pane, prohlašují nástroj ten za nejbídnější v celém Kocourkově. A proč asi? ptám se já. Proč? Proto že má klavír tento hlásek skoro jako klavír! odpověděl on.*“¹⁰⁸ Zde se obyčejnost a prostost může jevit jako poněkud nudná, proto je velkou módou vyhledávat věci neobyčejné, které jsou zajímavé.

S tím pak souvisí další kapitola nazvaná „*Předmluva*“, o které autor píše, že jediným důvodem pro její umístění doprostřed knihy byla právě neobvyklost. Z předchozí rozmluvy víme, že neobvyklé rovnalo se zajímavé. A kdyby náhodou byla předmluva dokonalá, ztratila by na své hodnotě. Langer tvrdí, že „*paní Předmluva nic jiného není, nežli modestná žebračka, kteráž u dveří knihy o přízeň prosí.*“¹⁰⁹ Podobně pak popisuje přemluvu i František Rubeš: „*Předmluva u knihy, laskaví posluchači a spanilé posluchačky, jsou brejle, které pan spisovatel laskavému čtenáři, jak mile knihu*

---

¹⁰⁵ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 46-47

¹⁰⁶ tamtéž, str. 48-49

¹⁰⁷ tamtéž, str. 50

¹⁰⁸ tamtéž, str. 50-51

¹⁰⁹ tamtéž, str. 53

otevře, na nos posadí, aby v jeho knize našel, co tam není, anebo aby tam nenašel, co tam je.“¹¹⁰ Opět se zde objevuje motiv brýlí, které se snaží zkusit nějakou skutečnost.

V předmluvě se objevuje také narážka na Langerův odchod z Prahy v roce 1830: „*Okolnosti dosti nepříjemné přinutily jsou mne, obírat se s jinými trochu věcmi a obraznost svou – toto rozpustilé dítě – přivázati na provázek pod stůl k trnoži. Ale srdce otcovské brzo se obměkčí.*“¹¹¹ Lze se ale domnívat, že ani tato narážka není dostačujícím důkazem toho, že Langer opravdu odešel z Prahy pouze na přání svého otce. I pokud by pravé důvody odchodu byly úřední, vzhledem k Langerově životu a dílu by bylo nepravděpodobné, že by se k situaci vyjádřil takhle přímo a otevřeně. Na druhou stranu je zde podpořen fakt, že básníkovi opravdu scházel stálý finanční příjem, díky kterým by mohl i nadále rozvíjet svou vášeň v psaní: „*Básník potřebuje – abych srozumitelněji mluvil – nějakou službičku, nebo živnůstku, anebo – zkrátka: nějaký příjem. Potom ať si jezdí povětřím, maje koně osedlaného. Nebo bez sedla to na hubeném Pegasu velmi tlačí, aspoň žádný zajisté na něm daleko neujede, kdo si ho dříve neosedlá, a blaze jezdcovi, nebude-li koník ten ještě příliš vzdálen od země, aby bez ourazu s něho skočiti, anebo pohodlně slézti mohl. ... Z takovýchto příčin uzavřel jsem i já, na nějaký čas koníku svému popřát odpočinutí a ulehčení, dokaváde totiž sedlo dohotoveno nebude.*“¹¹² Z řecké mytologie víme, že Pegas se používá jako symbol básnickova talentu: Čermák pak uvádí frázi „*osedlat Pegasa*“ jako „*zvládnutí a využití své volné a nespoutané fantazie a rozletu, začít psát verše, stát se básníkem.*“¹¹³ Langer dává najevo, že se na chvíli musí vzdát literární tvorby, aby si mohl začít vydělávat na svou existenci.

V dalším paragrafu se dostáváme do kocourkovského musea. V první místnosti zaujmou návštěvníka velké brýle, ke kterým se váže dávný příběh o králi lvovi a jeho poddaných mravencích a broučcích. Lev na každém svém kroku šlapal po svých poddaných, a tak si nechal vyhotovit brýle, díky kterým se každý malinký tvor v jeho očích zvětšil na lvovu velikost. Menších stvoření bylo ale tolik, že se sám nemohl hnout a byl tak odsouzen k vyhladovění. Všichni další nástupci lva odmítali brýle nosit. Nacházíme zde podobnost s Komenského brýlemi. Ty však měly realitu zkreslovat,

---

¹¹⁰ RUBEŠ, František Jaromír. *Spisy Frant. Jaromíra Rubeše*. Díl čtvrtý, Povídky, pověsti, obrazy ze života atd. V Praze: Kober a Markgraf, 1860, str. 455

¹¹¹ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 53

¹¹² tamtéž, str. 54-55

¹¹³ ČERMÁK, František a Jiří HRONEK. *Slovník české frazeologie a idiomatiky: výrazy slovesné*. Editor František ČERMÁK, editor Jaroslav MACHAČ, editor Jiří HRONEK. Praha: Academia, 1994, str. 632

brylle zhotovené pro lva naopak ukazovaly krutou pravdu, kterou si on sám do té doby neuvědomoval.

Všimněme si, že Langer zde opět nepřímou naráží na spory ohledně rukopisů. „*Co jsou to za podivné brylle? starožitnost jejich jest patrna, a jak se domnívám, zdají se býti ta zvětšující skla v nich pro historii hvězdárského umění velmi znamenitá, jelikož skla taková teprve později vynalezena býti měla, čemuž ale starověkost bryllí těchto patrně odporuje.*“¹¹⁴ Usuzujeme tak ze sporů, které se objevily ihned po objevení *Rukopisu královédvorského*. „*Hned od počátku pokládal Dobrovský RZ za padělek; také nepravost Evangelia sv. Jana odhalil a dokázal hned r. 1828.*“¹¹⁵

V dalších odstavcích jsou básníkovi představeny jednotlivé sochy musea, které jsou v podstatě ztvárněním lidských vlastností. První socha, socha Pilnosti, je zároveň výtvozem samotného pilného umělce: „*Čemu tedy se obdivujete? ptá se pan Vševěd. Pilnosti, díím já; pilnosti umělcově, jenž tyto tváře z drsného kamene tak pěkně uhladil, jako by je byl patnáct let umýval voňavou vodičkou!*“¹¹⁶

Další sochou byla Spravedlnost. „*Oči měla zavázané, aby neviděla, kdo před ní stojí; šátek byl ale nad levým okem trochu pozdvižen, takže přec trochu podkukovati mohla.*“¹¹⁷ Je zde naznačeno, že i spravedlnost není úplně nestranná a že si ji člověk může koupit. Dále si pak také básník všímá, „*že levá ruka její, kteráž vložena byla za záda, měla trošku delší prsty.*“¹¹⁸ Vidíme tak, že ani spravedlnost není vždy čestná.

Dále se věnuje také Udatnosti, podivuje se nad jejím vyobrazením, které se vymyká tomu, jak bývá udatnost zobrazována obvykle: „*Viděl jsem již sice soch mnoho, jenž jsou představovaly Udatnost, ale každá stála neohroženě na pevné půdě, jsouc ozbrojena štítem trpělivosti i mečem a na sloup stálosti se opírajíc.*“¹¹⁹

Tyto všechny sochy byly zatím popisovány jako vydařené a krásné, ovšem výčet zbytku soch reprezentujících vlastností se jeví spíše jako chatrný. Například socha Ochotnosti, která má uražené nohy nebo bezhlavá socha s ulomenými rukami Učenost, kterou lze chápat tak, že se z tohoto světa pomalu ale jistě vytrácí, stejně tak socha Vzdělanosti.

---

¹¹⁴ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 57

¹¹⁵ NOVÁK, Arne, Antonín GRUND a Rudolf HAVEL. *Stručné dějiny literatury české: zkrácené znění podle 4. vyd. Přehledných dějin literatury české*. 1946, str. 172

¹¹⁶ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 65

¹¹⁷ tamtéž, str. 68

¹¹⁸ tamtéž, str. 69

¹¹⁹ tamtéž, str. 70-71

Jako poslední je věnována pozornost malé sošce, která představuje Vlastenectví, na které pak navazuje další příběh, kdy se z udatných rytířů, kteří bojují za věci, za které nestojí bojovat, anebo v horším případě ani nevědí, za co bojují: „*Pro pravdu žádný z vás nebojovás, leč pro pravdu mne každý nyní bičovati chtěše.*“¹²⁰ Cikánka je proto prokleje a z rytířů se stanou kohouti: „*...a ti kohůtkové přec i potom po rytieřsku sobě počínáchu a často o zrnečko malé se rváchu a o slepičí přízeň bojováchu, a ne mečema, ale ostrýmato zobáčkoma udatně se klobáchu.*“ Langer tedy na minulosti dokázal vyobrazit současný problém lidí – rytíř reprezentuje obyčejného člověka a kohoutí zobáky tedy tendenci člověka neustále si stěžovat, ale přitom nic neřešit. „*A co se toto stáše, od té doby mnohým rytieřóm bojování způsob takový se zalíbíše; a proto nyní mnohý rytieř rád udatně hubú thuče, a mečem žádný.* -“¹²¹ Z povahy Langerových děl můžeme usuzovat, že zde naráží i na vlastenčení, které často není upřímné. Ostatně na tuto problematiku navázal později i Havlíček: „*Byl by již čas, aby nám to naše vlastenčení ráčilo konečně z úst vjeti do rukou a do těla, abychom totiž více z lásky pro svůj národ jednali, než o té lásce mluvili: ...*“¹²²

Dále se pokračuje v rozmluvě, berou si na paškál Pravdu. Lidé se jí bojí podívat do tváře a tento fakt přirovnávají ke slunci: „*Kdyby se pravda dala s něčím přirovnati, řekl bych, že jest ona slunce všech sluncí.*“¹²³ Na jednu stranu je slunce ohromující a krásné, vše rozzáří, oživuje přírodu, ale když se do něj člověk podívá přímo, tyto pozitivní pocity střídá nelibost, oslepuje nás. A tak je to podle nich i s pravdou, lidé se na ni podívají pouze mžikem.

Celým dílem je vlastně prostoupena myšlenka, že obecně lidé soudí podle toho, co vidí – například sochy, pokud se nebudeme bavit o těch zničených, všechny Langer popisuje jako nádherné, nastrojené. V další části zase tvrdí o panně z alabastru: „*Bylat' velmi pěkně utvořena, tak sice, že kdokoli z vás, páni milí, by ji uviděl, ihned by se do ní zamiloval.*“¹²⁴ Krása je v tomto díle přisuzována spíše ženám, tématu, kterému se věnuje zejména v *Bohdaneckém rukopise*. V něm je pořád ironie vesměs mírná, spíše škádlivá, ovšem ve *Dni v Kocourkově* zde muži hovoří o ženách jako o přítěži. Každý občan Kocourkova má pak říct, co znamená slovo „žena“. Jeden za druhým udávají přirovnání podle toho, čím se sám živí: „*Ženská je tak nazvaný stál ourok, který*

¹²⁰ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 76

¹²¹ tamtéž, str. 77

¹²² BERÁNKOVÁ, Milena. *Karel Havlíček Borovský*. Praha: Horizont, 1973. str. 27

¹²³ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 78

¹²⁴ tamtéž, str. 82

*hospodáře často z hodného statku vyžene! řekl pan důchodní. ...I dí švec: Ženská je bota, kteráž se volně obouvá, ale těžce zouvá. ... Ženská je ostrá břitva, která nám kapsu holí! zvolal pan doktor.*¹²⁵ V tomto díle věnuje Langer poměrně značnou část knihy, a to jen výše uvedeným přirovnáváním a hanobením žen, které pokračuje i dále. Nakonec se všichni zúčastnění muži v čele s Famfrnochem shodnou, „*že jest ženská pramen všeho zlého a překážkou naší časné i věčné blaženosti.*“¹²⁶ Famfrnoch se nezapomíná vyjádřit ani k jejich marnivosti a náladovosti. Přirovnává ženu k počasí, neboli k „*domácí povětrnosti,*“¹²⁷ která je vysoce proměnlivá a na základě různých signálů lze prorokovat, jaká bude její nálada, zda bude žena smutná či veselá, nebo zda bude plakat či zuřit. Z takových nálad pak lze údajně vyvodit věrnost ženy, „*kteráž letí, kam ji vítr zanese.*“¹²⁸ Ženatým radí, aby utíkali od svých žen a svobodným, aby takovým problémům obloukem vyhýbali.

Dalo by se říci, že zde Langer opět čerpá ze svého života, a to v pasáži, kdy Famfrnoch vypráví ostatním mužům příběh, který se poutá k jeho životu a k alabastrové sošce. Tvrdí, že i on byl kdysi zamilovaný, avšak že ho jistá vznešená paní odmítla. Mohlo se zde jednat jak o Kačenku, která ho odmítla anebo o urozenou kněžnu, která pravděpodobně o jeho lásce ani nevěděla. Každopádně se Langer svými milostnými problémy často inspiroval ve svých dílech, jistou podobnost tedy nemůžeme vyloučit ani zde.

Manželky to samozřejmě nenechalo chladné a hanbu si nenechaly líbit. Muži tak velmi rychle poznali, že ženy nejsou tak úplně špatné a Famfrnochovi již dále nevěřili. „*Ženy strašlivě mstily hanbu jim učiněnou: jejich večere zchudla. Pan primátor dostal místo mazaného krajíčka skyvku suchou.*“¹²⁹ Ten se nakonec také oženil, avšak spíše proto, aby ho ostatní lidé nepomluvili, že se snad ani nemůže oženit, a proto tolik nenávidí ženy. Je to vlastně poněkud ironické, jelikož on sám miloval hned několik dívek a před tím, než se úplně poddal alkoholu a samotě, zatoužil i on po teple rodinného krbu.

Jistou neoriginalitu, jako i v literatuře, o které jsme se několikrát zmínili, zobrazuje také na kocourkovské a pražské módě. Básník se začíná smát při zjištění

---

¹²⁵ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 86-87

¹²⁶ tamtéž, str. 92

¹²⁷ tamtéž, str. 93

¹²⁸ tamtéž, str. 94

¹²⁹ tamtéž, str. 97

pravého důvodu, proč většina obyvatel Kocourkova chodí o berlích. Vševed mu vysvětluje, že někteří mají opravdu nemocné nohy, ale pak jsou i lidé, většinou ti bohatí, kteří chodí o berlích, protože je to jednoduše v módě. K obratu dochází tehdy, když si Vševed vzpomene na svou návštěvu v Praze a jako kontrast uvádí, že v Praze zase všichni nosí brýle: „Šel jsem totiž také na procházku a vida tu, že každý skoro na nose nastrčené má brejle, což tu v Kocourkově velmi řídké jest, domýšlel jsem se, že vidím samé přisleplé.“¹³⁰ Nadsázkou je zde zobrazeno bezhlavé opakování a napodobování jiných, jen aby šel člověk s davem, aby byl „moderní“. K modernosti se vrací ještě v samotném závěru knihy, kdy tvrdí babičce, která ho dopravila zpět do Prahy, že nemá drobné, aby se jí odměnil: „Ačkoli jsem se ji vymlouval, jak je to v modě – že nemám drobných, aby počkala až po druhé, nechtěla.“¹³¹

Celý příběh uzavírá stejně, jak ho začal – pohádkově. Zpátky do Prahy ho bere babička čarodějnice na pometlu.

---

¹³⁰ LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, str. 109

¹³¹ tamtéž, str. 110

Závěr

Cílem této práce bylo zařazení autora do kontextu literatury a zvláště jeho vliv na její další vývoj. Na podkladech vybrané teorie zařazujeme básníka do kontextu literatury národního obrození a do kontextu satirické a humoristické tvorby dalších význačných autorů. Pro lepší znázornění bylo vybráno i pár ukázek těchto autorů.

Ve stručnosti se práce zabývá nejprve humorem, konkrétně pak satirou, parodií a ironií, která se v Langerově díle objevuje nejvíce. Následovala kapitola, ve které je obecně přiblížen literárně historický kontext doby národního obrození. Ten byl v následující kapitole doplněn a rozšířen přímo o téma humor a satira v literatuře národního obrození.

Další kapitolou byl samotný život Josefa Jaroslava Languera. Zdůrazněny jsou takové události v jeho životě, které sehrály významnější roli a přímo tak ovlivňovaly jeho tvorbu. Na základě kontextu doby a nastínění jeho života jsou pak rozebrána autorova jednotlivá díla a charakterizována jeho tvorba. Záměrně je v této kapitole vynecháno dílo *Den v Kocourkově*, jelikož tam jsme se rozhodli pro analýzu hlubší.

Poslední kapitola se zabývá interpretací vybraného Langerova díla *Den v Kocourkově*. Nejdříve jsou popsány motivy obecně, kde se autor inspiroval a ze kterých pramenů na první pohled čerpal, určili jsme i určitou intertextualitu v rámci jeho vlastních prací. Dále se práce věnuje konkrétním tématům a problémům, které autor v tomto díle vyobrazoval.

Výsledkem je tedy práce, která shrnuje a doufejme i dokazuje autorův přínos pro českou literaturu v počátcích jejího formování. Vzhledem k básníkově krátkému a poměrně nešťastnému životu nezůstal v paměti lidí velmi dlouho. Podepsala se na tom i jeho neprůbojná povaha, avšak jeho přínos naší literatuře nemůžeme popřít.

Použitá literatura a zdroje

- [1] ALEŠ, Mikoláš, Emanuel SVOBODA a Miroslav MÍČKO. *Humor a satira*. Praha: Orbis, 1951, 297 s.
- [2] BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Přeložil Petr PATOČKA. Praha: Portál, 2002, 351 s. ISBN 8071786128.
- [3] BERÁNKOVÁ, Milena. *Karel Havlíček Borovský*. Praha: Horizont, 1973, 99 s. Medailóny, Sv. 3. ISBN (Brož.).
- [4] BÍLÝ, František. *Patery knihy plodů básnických: výbor z novověké poesie české*. Telč: Emil Šolc, 1892, 445 s.
- [5] BORECKÝ, Vladimír. *Teorie komiky*. Praha: Hynek, 2000, 210 s. ISBN 8086202658.
- [6] BRABEC, Jiří, Karel DVOŘÁK, Rudolf HAVEL, et al. *Dějiny české literatury. [Díl] 2, Literatura národního obrození*. Editor Jan MUKAŘOVSKÝ, editor Felix VODIČKA. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, 684 s.
- [7] ČELAKOVSKÝ, František Ladislav a Emanuel SVOBODA. *Ohlas písní ruských: Ohlas písní českých*. 2. vyd. Editor Karel DVOŘÁK, ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1956, 223 s.
- [8] ČERMÁK, František a Jiří HRONEK. *Slovník české frazeologie a idiomatiky: výrazy slovesné*. Editor František ČERMÁK, editor Jaroslav MACHAČ, editor Jiří HRONEK. Praha: Academia, 1994, 757 s. ISBN 802000503X.
- [9] ČERNÝ, Jiří a Jan HOLEŠ. *Sémiotika*. Praha: Portál, 2004, 363 s. ISBN 8071788325.
- [10] ERBEN, Karel Jaromír. *Próza a divadlo*. Editor Antonín GRUND. Praha: Melantrich, 1939, 586 s.
- [11] HAMPL, František. *Básníkův ztracený život: o lidském osudu a básnickém díle Josefa Jaroslava Langra*. Ostrava: Josef Lukasík, 1946, 185, [16] s. obr. příl.
- [12] HANUŠ, Josef, Karel HIKL a Jan JAKUBEC. *Literatura česká devatenáctého století. Díl 2, Od Poláka k Langrovi*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Jan Laichter, 1917, XII, 824 s.

- [13] JAKUBEC, Jan. *Dějiny literatury české od nejstarších dob do probuzení politického*. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1911, 600 s.
- [14] JENÍK Z BRATŘIC, Jan a Miloslav NOVOTNÝ. *Z mých pamětí*. Editor Josef POLIŠENSKÝ. V Praze: ELK, 1947, 224 s.
- [15] JUSTL, Vladimír. *Václav Kliment Klicpera*. Praha: Orbis, 1960, 348 s., [16] s. fot. příl.
- [16] KLICPERA, Václav Kliment a Vladimír JUSTL. *Hadrián z Římsů a jiné veselohry*. Editor Vladimír JUSTL, editor Jiří OPELÍK, editor Rudolf SKŘEČEK. Praha: Odeon, 1966, 271 s.
- [17] *Kniha satir*. Editor Bedřich VÁCLAVEK, editor Donát ŠAJNER, přeložil Donát ŠAJNER. Praha: Svoboda, 1949, 328 s.
- [18] LANGER, Josef Jaroslav. *Den v Kocourkově*. V Praze: J. Otto, 1912, 119 s.
- [19] LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langer*. Díl první. Praha: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1860, 364 s.
- [20] LANGER, Josef Jaroslav. *Spisy Jaroslava Langer*. Díl druhý. V Praze: Nakladatelé Kober a Markgraf, 1861, 621 s.
- [21] LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 1082 s. Česká historie, sv. 4. ISBN 9788071069638.
- [22] NOVÁK, Arne, Antonín GRUND a Rudolf HAVEL. *Stručné dějiny literatury české: zkrácené znění podle 4. vyd. Přehledných dějin literatury české*. Editor Antonín GRUND, editor Rudolf HAVEL. Olomouc: R. Promberger, 1946, 818 s.
- [23] NOVÁK, Arne a Jan Václav NOVÁK. *Přehledné dějiny literatury české: od nejstarších dob až po naše dny*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995, 1804 s. ISBN 8071081051.
- [24] PALACKÝ, František a Simeon Karel MACHÁČEK. *Geschichte der schönen Redekünste bei den Böhmen*. Editor Oldřich KRÁLÍK, editor Jiří SKALIČKA. Ostrava: Profil, 1968, 178 s.
- [25] PICHL, Josef Bojislav. *Vlastenecké vzpomínky*. Editor Miloslav HÝSEK. Praha: Fr. Borový, 1936, 260 s.

- [26] PIRANDELLO, Luigi. *Humor*. Přeložil Alice FLEMROVÁ. Praha: Havran, 2006, 220 s. ISBN 8086515656.
- [27] *Počátky novočeského básnictví*. Editor Karel POLÁK. Praha: Československý spisovatel, 1950, 186 s.
- [28] PROCHÁZKA, Václav. *Karel Havlíček Borovský*. Praha: Svobodné slovo, 1961, 332 s.
- [29] REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník. 2.*, nezměn. vyd. Voznice: Leda, 2012, 752 s. ISBN 978-80-7335-296-7.
- [30] ROSS, Alison. *The language of humour*. London: Routledge, 1998, x, 118 s. ISBN 0415169127.
- [31] RUBEŠ, František Jaromír. *Spisy Frant. Jaromíra Rubeše*. Díl čtvrtý, Povídky, pověsti, obrazy ze života atd. V Praze: Kober a Markgraf, 1860, 483 s.
- [32] RYBIČKA, Antonín. *Přední křisitelé národa českého: boje a usilování o právo jazyka českého začátkem přítomného století*. Díl první. V Praze: Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka, 1883, 228 s., [12 s.] obr. příl.
- [33] SKALIČKA, Jiří. *Humor a satira v obrozenecké [i.e. obrozenské] literatuře: (přehled za léta 1781-1860)*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1986, 66 s.
- [34] *Slovník literární teorie*. Vyd. 2., rozš. Editor Štěpán VLAŠÍN. Praha: Československý spisovatel, 1984, 465 s.
- [35] TYL, Josef Kajetán. *Čtení pro lid: (publicistika 1846, 1847, 1851)*. Praha: Odeon, 1986, 562 s.
- [36] VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. II. Vydání páté. Editor František SVEJKOVSKÝ, editor Olga SVEJKOVSKÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, 530 s. Dějiny literatur, svazek 2.
- [37] VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. III. Editor František SVEJKOVSKÝ, editor Olga SVEJKOVSKÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, 781 s. Dějiny literatur, svazek 3.
- [38] VODIČKA, Felix. *Cesty a cíle obrozenské literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1958, 323 s.

[39] VODIČKA, Felix. *Počátky krásné prózy novočeské: příspěvek k literárním dějinám doby Jungmannovy*. Jinočany: H&H, 1994, 366 s. ISBN 80-85787-62-8.

[40] VOISINE-JECHOVÁ, Hana. *Dějiny české literatury*. Přeložil Aleš HAMAN. Jinočany: H&H, 2005, 625 s. ISBN 8073190311.

[41] ZAPLETAL, Zdeněk. *Literatura národního obrození*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976, 181 s.

Online

[42] *Česká divadelní encyklopedie: Kajetánské divadlo* [online]. [cit. 2018-03-20]. Dostupné z:

http://encyklopedie.idu.cz/index.php/%C4%8Cesk%C3%A9_divadlo_v_Kajet%C3%A9m_dom%C4%9B

[43] HNĚVKOVSKÝ, Šebestián. *Děvín: báseň směšnohrdinská : v dvanácti zpěvích* [online]. Praha: Nákladem J. Otty, 1905 [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: https://archive.org/stream/dvnbseesmnohr00hnavk/dvnbseesmnohr00hnavk_djvu.txt

[44] MÁCHA, Karel Hynek. *Křivoklad* [online]. [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/41/02/92/krivoklad.pdf>

[45] ŠEDIVÝ, Prokop. *Masné krámy aneb: Sázenj do Loterye : weselá hra s zpěvy w dwau gednánjch* [online]. Praha: Kramerius, 1796, s. 45 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://digitalniknihovna.mlp.cz/mlp/view/uuid:6a9ccf30-8e7b-11e3-983d-0030487be43a?page=uuid:f94253e0-8f0c-11e3-b377-0030487be43a>

Anotace

Jméno a příjmení:	Barbora Gomolová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubíček, PhD.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Humor v díle Josefa Jaroslava Langera
Název v angličtině:	Humour in the Works of Josef Jaroslav Langer
Anotace práce:	Cílem této bakalářské práce je přiblížení tvorby autora Josefa Jaroslava Langera, jakožto významného představitele satirické a humoristické tvorby české literatury 1. poloviny 19. století. Josef Jaroslav Langer je jedním z autorů české literatury, kteří stáli u zrodu humoru a satiry v naší zemi. Zároveň ale také patří k autorům, kteří jsou již téměř zapomenuti. Zařazujeme ho do kontextu doby národního obrození, pozornost je věnována také několika dalším autorům pro srovnání a upřesnění humoru v rámci národního obrození. Přiblížení jeho života a následně jeho tvorby nám pak pomáhá při analýze vybraných prvků z díla <i>Den v Kocourkově</i> .
Klíčová slova:	Humor, satira, národní obrození, Josef Jaroslav Langer, Den v Kocourkově
Anotace v angličtině:	The aim of the bachelor thesis is to approximate the works of Josef Jaroslav Langer as a significant figure focusing on humour and satire in the period of the Czech National Revival (CNR) in the first half of the nineteenth century. Josef Jaroslav Langer was one of the first authors who attempted to write this kind of literature in our country. However, he is nearly forgotten. We provide literary context of the CNR to know the period of his life and work. We focus on some other writers as well and give examples of their work to compare different works during the CNR. Dealing with his life and work helps us to analyse selected themes and topics in the work <i>Den v Kocourkově</i> .
Klíčová slova v angličtině:	Humour, satire, Czech National Revival, Josef Jaroslav Langer, Den v Kocourkově
Přílohy vázané v práci:	Bez příloh
Rozsah práce:	45
Jazyk práce:	Čeština